

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Bc. Aneta Žylová

Evropeizace zemí Západního Balkánu: komparativní studie Černé Hory a Srbska

Diplomová práce

Olomouc 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Evropeizace zemí západního Balkánu – komparativní studie Srbska a Černé Hory vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.

V Olomouci, dne 29. 7. 2022

.....

Aneta Žylová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Petře Měšťánkové, Ph.D. za cenné rady a komentáře, které mi pomohly při psaní této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část.....	12
1 Teorie evropeizace	13
1.1 Evropeizace nečlenských/kandidátských zemí	17
1.1.1 Princip podmíněnosti (kondicionality)	20
1.1.2 Demokratická podmíněnost a acquis.....	22
1.2 Evropeizace západního Balkánu	24
1.3 Shrnutí kapitoly	26
Praktická část.....	28
2 Černá Hora	29
2.1 Vývoj vztahů Černé Hory a EU do roku 2012.....	30
2.2 Plnění politických kritérií po zahájení přístupových rozhovorů	31
2.2.1 Právní stát a základní práva	31
2.2.2 Vnitropolitický vývoj	39
3 Srbsko.....	49
3.1 Vývoj vztahů Srbska a EU do roku 2013.....	49
3.2 Plnění politických kritérií po zahájení přístupových rozhovorů	51
3.2.1 Právní stát a základní práva	51
3.2.2 Vnitropolitický vývoj	59
4 Komparace obou států na základě politických kritérií	69
4.1 Politická kritéria	69
Závěr.....	78
Zdroje	82
Monografie	82
Elektronické zdroje.....	85

Seznam tabulek.....	90
Seznam obrázků	91
Seznam zkratek.....	92
Abstrakt	94
Abstract	95
Příloha	96

Úvod

Již na summitu konaném v Soluni v roce 2003 Evropská rada znovu potvrdila svou sympatii k budoucímu rozšíření o země západního Balkánu, jakmile splní nezbytné podmínky. Pro Evropskou unii je region západního Balkánu velice důležitý, a to hlavně ze strategického a bezpečnostního hlediska. Snahou EU je, aby dokázala zabránit opakování válečných konfliktů z 90. let, které proběhly těsně za hranicemi členských států EU. Součástí tohoto regionu jsou země – Černá Hora, Chorvatsko, Srbsko, Republika Severní Makedonie, Kosovo, Albánie a Bosna a Hercegovina. Zatím se pouze Chorvatsko v roce 2013 stalo součástí EU. Další země, jako jsou Černá Hora, Srbsko, Republika Severní Makedonie a Albánie, jsou oficiálními kandidátskými zeměmi, ale pouze s Černou Horou a Srbskem byla zahájena přístupová jednání. Konkrétně jsou s těmito státy otevřeny kapitoly, které musí přijmout. Bosna a Hercegovina a Kosovo jsou aktuálně pouze potenciálními kandidátskými státy.¹

Tématem této diplomové práce je evropeizace zemí západního Balkánu. Jedná se o komparativní studii dvou zemí – konkrétně Černé Hory a Srbska. Důvodem výběru je fakt, že tyto země mají status kandidátské země a nacházejí se ve fázi přístupových jednání. Začlenění nových zemí do EU si autorka vybrala z důvodu zájmu o oblasti západního Balkánu, především o země bývalé Jugoslávie. Potenciální rozšiřování je zajímavou problematikou a samotná příprava na vstup je velice složitým procesem, jež většinou trvá několik let, neboť kandidátské země musí do svého práva zařadit velké množství pravidel a předpisů EU. Proto toto téma autorka považuje za důležité hlavně z hlediska dalšího rozšiřování.

Cíle práce a výzkumné otázky

Základními podmínkami, které musí každá země splňovat, aby se mohla stát členskou zemí EU, jsou přístupová neboli Kodaňská kritéria. Tato kritéria můžeme dělit do tří skupin – politická kritéria, ekonomická kritéria a správní a institucionální kapacity. Cílem této práce se tedy stala analýza plnění podmínek, které jsou potřebné pro potenciální vstup zemí do EU. Tato práce bude zaměřena na plnění politických kritérií,

¹ EU a západní Balkán [online]. euractiv.cz, 30. září 2008 [cit. 10. května 2022]. Dostupné na <<https://euractiv.cz/section/all/linksdossier/eu-a-zapadni-balkan/>>

kteřá jsou specifická pro oblasti demokracie, právního státu a základních svobod. Na základě těchto kritérií si autorka klade za cíl zjistit, která země má v současné době v plnění podmínek blíže ke vstupu do EU a které oblasti jsou pro vybrané země nejvíce problematické. Za účelem analýzy vybraných politických kritérií si autorka stanovila následující výzkumné otázky.

- 1) *Která země má na základě plnění politických kritérií nejbliže ke členství v EU?*
- 2) *Ovlivňuje vnitropolitický vývoj v Černé Hoře a Srbsku plnění politických kritérií?*
- 3) *Bylo v rámci Černé Hory a Srbska dosaženo stejných výsledků v oblasti institucionálně-právního rámce?*
- 4) *Jaké jsou největší překážky pro vstup do EU u jednotlivých států?*

Časové vymezení a metodologie

Časově je práce vymezena na období od udělení statusu kandidátské země až do současnosti, tedy do roku 2021. Černá Hora získala svůj kandidátský status v roce 2010 a následně v roce 2011 s ní byly zahájeny přístupové rozhovory. Nyní se nachází ve fázi, kdy byla již otevřena většina vyjednávacích kapitol a předpokládán vstup do EU Evropská komise odhaduje na rok 2025. Ohledně Srbska je scénář více skeptický. I když tato země získala svůj kandidátský status o dva roky později, nevede si tak dobře jako Černá Hora. Ale i tak je odhadovaným rokem taktéž 2025.

Z metodologického hlediska se jedná o případovou studii, která se zabývá více než jedním případem. V tomto případě ji nazýváme komparativní studií, neboť srovnává více než jeden případ a lze ji označovat jako *across case analysis*. V rámci rozlišování mezi srovnávací a komparativní metodou je nutné přijmout jistý problém v definici, kdy samotné srovnávání vždy nemusí znamenat komparaci. Tato metoda zkoumání je pro tuto práci nejvhodnější, neboť sleduje několik jevů, v tomto případě plnění politických kritérií, jež jsou následně podrobena srovnávací analýze ve sledovaném období.²

Z hlediska typologie komparací se jedná o typ, který preferuje studium několika jevů v jednom časovém bodě. Jedná se o tzv. synchronní komparaci, která vychází

² KARLAS, Jan. Komparativní případová studie. In DRULÁK, Petr et. al. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portal, 2008, s. 62-88.

z analýzy zvolených prvků, jako jsou například politické instituce, struktury, politické systémy apod., v jednom konkrétním časovém úseku.³ V případě přístupového procesu do EU je nejběžnější metodou zkoumání politických kritérií analýza hodnotících zpráv Evropské komise, které každoročně vydává, tím přináší přehled o pokrocích v daných oblastech. Tyto zprávy jsou rozdělovány do dvou kategorií, kdy první z nich se zaměřuje na politická a druhá na ekonomická kritéria. V rámci výzkumu politických kritérií se budeme zabývat konkrétními oblastmi, ke kterým lze řadit oblast demokracie, právního státu, základních práv a ochrany menšin. Analýze budou podrobeny hodnotící zprávy obou zemí vydávané Evropskou komisí, ale časové období je kvůli odlišným termínům vstupu jiné. U Černé Hory budeme zkoumat hodnotící zprávy od roku 2012, u Srbska až od roku 2013. Mimo tyto zprávy bude práce vycházet také ze zhodnocení jednotlivých zasedání různých institucí EU jako například Rady pro obecné záležitosti nebo Evropské komise. Právě Rada pro obecné záležitosti dohlíží na celý proces přistoupení. Dále bude práce opřena také o různé indexy, které se soustředí na měření problematiky potřebné pro tuto práci (korupce, lidská práva, demokracie a organizovaný zločin).

Struktura práce

Z hlediska struktury se tato práce dělí na dvě hlavní části – teoretickou a praktickou. Pro teoretickou část se stal stěžejním výzkum evropeizace, který poskytuje pro zvolené téma správné vysvětlení. Pojem evropeizace byl vybrán na základě četnosti využití v rámci zkoumání vlivu či působení unijní politiky na národní a naopak. První kapitola představuje obecné ukotvení tohoto pojmu. Následně je výzkum evropeizace rozdělen do několika podkapitol.

První podkapitola se zabývá konceptem evropeizace, kdy autorka zvolila řadu neznámějších teoretiků, kteří se touto problematikou zabývali, neboť evropeizace nemá jednotnou a ustálenou definici. Za zmínku rozhodně stojí přístupy britského politologa Kevina Featherstona nebo politoložky Adrienne Héritier, dále také nejpoužívanější definice od autorů, jako je Claudio Radaelli, James A. Corporaso či Thomas Risso. Následně jsou zde vysvětleny přístupy tzv. *top-down a bottom-up*,

³ ŘÍCHOVÁ, Blanka. Komparativní politika. In: CABADA, Ladislav, KUBÁT, Michael (eds.). *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 80 s.

kteřé představují další možný pohled k bádání v oblastech evropeizace. Autorka také svůj výzkum podložila vysvětlením tzv. trojdimenzionálního pojetí politiky, které se zaměřuje na tři oblasti – polity, politics a policy.

Druhá podkapitola se z hlediska zaměření zabývá konceptem evropeizace nečlenských a kandidátských států. Primárně vychází z teorií Ulricha Sedelmeiera a Franka Schimmelfenniga. V rámci této podkapitoly je kladen důraz také na mechanismus kondicionality EU, jež je pro koncept evropeizace nepostradatelný. Konkrétně je důraz kladen na oblast demokratické kondicionality, která zahrnuje otázky právního státu a dodržování lidských práv. Tato kritéria budou posléze aplikována na jednotlivé země v praktické části. Třetí podkapitola se zaměřuje na konkrétní oblast evropeizace západního Balkánu.

Druhá část práce se zabývá již analýzou samotných zemí, kde nejprve dochází k nastínění vývoje vztahů mezi EU a jednotlivými určenými státy a poté k detailnější analýze za pomoci každoročních zpráv o pokrocích. Jednotlivé kapitoly politických kritérií se budou zaměřovat na oblasti právního státu, kam řadíme problematiku soudnictví, boj proti korupci, organizovaný zločin a ochranu lidských práv. Jelikož do politických kritérií řadíme hlavně správný chod demokracie, poslední podkapitola se bude zabývat vnitropolitickým vývojem, kde bude primární důraz kladen na oblasti demokratického státu a občanské společnosti.

Na konci praktické části dojde ke komparaci obou zemí na základě získaných informací. Autorka se tuto část rozhodla podložit také informacemi z výzkumných analýz prostřednictvím *Freedom House* a *Transparency International*, a to díky grafickému znázornění potřebných oblastí. *Freedom House* byl vybrán na základě výzkumu, který se primárně zaměřuje na oblasti svobody, konkrétně *Freedom in World* se stala nejcitovanější a nejčtenější oblastí výzkumu. Pro každou zemi FH analyzuje několik stěžejních prvků – volební proces, politický pluralismus, participace, fungování vlády, svoboda projevu, právní stát a individuální práva. Naopak *index Transparency International* se zaměřuje primárně na oblasti korupce ve světě, který odkazuje na míru korupce v jednotlivých státech.

Analýza literatury

Jak struktura, tak i analýza literatury má své obsahové vymezení. Teoretická část práce vychází hlavně z cizojazyčných zdrojů. Vzhledem k tomu, že evropeizace

nenabízí ucelenou definici, byli autorkou vybráni nejvýznamnější autoři, kteří se tímto fenoménem zabývali. Zkoumání evropeizace je známo již od 90. let 20. století. V odborné literatuře jsme se zpočátku mohli setkávat se starým a novým pojetím evropeizace, které se dále dělilo do dvou základních kategorií na maximalistické a minimalistické. Hlavním rozdílem byla přítomnost či absence jakýchkoliv vazeb na působení evropské integrace. Do kategorie maximalistické lze přiřadit historické ukotvení od britského politologa Kevina Featherstone v díle *In the name of „Europe“*, který evropeizaci dělí do čtyř hlavních oblastí. Podobný pohled (ale v rámci minimalistického pojetí) měla také politoložka Adrienne Héritier, která svůj výzkum v díle *„Europeanization Research East and West: A Comparative Assessment“* rozdělila do tří oblastí pojetí evropeizace. Tyto oblasti budou posléze detailněji rozebrány v rámci teoretické části. Třetím politologem, který evropeizaci uchopil z pohledu rozdělení na stěžejní oblasti, byl Johann Olsen, ten v článku *„The many faces of europeanization“* přichází dokonce s pěti různými pojetími evropeizace. Dále pro lepší pochopení problematiky byl důležitý sborník *Europeanization, new research agendas*, který obsahuje velké množství teoretiků evropeizace, jako jsou James Caporaso, Claudio M. Radaelli, Klaus H. Goetz nebo také Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier.

V českém prostředí se publikace na uchopení evropeizace taktéž objevují, nicméně ne v takové míře jako v cizině. Za zmínění stojí určitě kniha *Evropeizace: nové téma politologického výzkumu*, jež vydala skupina autorů Břetislav Dančák, Petr Fiala a Vít Hloušek. Dalším podstatným článkem byl *Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách* od dvojice autorů Vlastimil Havlík a Pavel Pšeja. Svůj výzkum evropeizace také přinesla Štěpánka Zemanová, která se zabývala aktuálními problémy spojenými s evropeizací, a to konkrétně v článku *Výzkum evropeizace – aktuální problémy a perspektivy*. Svou analýzou evropeizace přispěl také Ondřej Filipec ve své knize *Evropeizace: rámec pro analýzu*, kde se snaží čtenářům poskytnout hlubší pohled na samotný výzkum a také přestavit možné využití nejen v oblastech politologie, ale také v oblastech právních.

Z hlediska evropeizace nečlenských či kandidátských zemí byli nejdůležitějšími autory Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier, kteří během svého výzkumu vytvořili odlišné způsoby evropeizace mimo EU. Využívají koncepty v rozšiřování a vše provádějí na základě výzkumu logiky vhodnosti a následků, ze kterých poté vychází

i tato práce. Jde o práci *Europeanization beyond the member states*. Stěžejním tématem se stal princip kondicionality, který byl podepřen hlavně články od autorů Franka Schimmelfenniga, Ulricha Sedelmeiera a Hanna Scholtze. Konkrétně se jednalo o texty *Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and Eastern Europe* nebo také *EU democracy promotion in the european neighborhood conditionality, economic development*. Z českého prostředí se osvědčil autor Ivo Šlosarčík, který se výzkumem kondicionality zabýval v díle *Vymáhání pravidel v rozšířené, postlisabonské a postkrizové EU: směrem ke vnitrouijní kondicionalitě?*

Třetí kapitola teoretické části se pak opírá o evropeizaci v rámci západního Balkánu, kde se stali stěžejními autory například Othon Anastasakis, který v textu *The europeanization of the Balkans* přináší detailní pohled na tuto problematiku. Společně s Dimitarem Bechevem vydal článek *EU conditionality in the South east Europe, bringing commitment to the process*, v němž se zaměřují na evropeizaci v jihovýchodní Evropě a dopady integrace na národní politiku, domácí struktury a místní postoje.

Praktická část se opírá hlavně o informace čerpané z elektronických zdrojů. Zaměřena bude jak na oficiální dokumenty EU, tak na informace z knih a odborných článků. Konkrétně se jedná o každoroční zprávy o pokroku jednotlivých států. Tyto zprávy dávají čtenáři přehled o tom, jaká kritéria daná země během období splnila a za jakých podmínek, nebo co se jí naopak nedaří plnit. V této části práce bude vycházeno také z knihy *Politika rozšiřování a země západního Balkánu* od autorů Helena Bauerová, Hana Hlaváčková a Ladislav Cabada, kteří přinášejí ucelený pohled na celou problematiku. V rámci této knihy se snažili blíže popsat situaci v balkánských státech v oblastech politických a ekonomických kritérií. Je zde celá řada dalších autorů, kteří se oblastí zabývají, ale jejich práce nebyly využity.

Teoretická část

Zvyšující se zájem o evropský integrační proces souvisel s příklonem tehdejšího Evropského společenství (ES) k tzv. supranacionalismu již od poloviny 80. let 20. století.⁴ Rostoucí význam evropské integrace přinesl řadu změn hlavně v rámci trojdimenzionálního pojetí – polity, politics a policy. Změny se týkaly politických systémů evropských zemí. Nejvíce změn pocítila oblast policy, jejíž podstatná forma rozhodování vychází z nadnárodní pozice. Na úkor toho lze sledovat zvětšující se prostor, kdy, již národní státy ve svých věcech rozhodují v omezené míře, v určitých případech dokonce nemusí rozhodovat vůbec. V souvislosti s těmito formami se začalo používat pojmu evropeizace, který se posléze stává běžnou součástí akademických výzkumů.⁵

V následujících kapitolách se autorka pokusí přiblížit řadu definic, které povedou ke správnému pochopení evropeizace. Hlavní důraz bude kladen na evropeizaci u kandidátských zemí, neboť právě tato oblast je zásadní pro zbytek diplomové práce.

⁴ HAVLÍK, Vlastimil. *České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus?* Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2010, s. 9.

⁵ DANČÁK, Břetislav a kol. *Evropeizace: nové téma politologického výzkumu.* Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005, s. 12.

1 Teorie evropeizace

Teorie evropeizace se stala jednou z nejpoužívanějších teorií nejen v rámci zkoumání vlivu, ale také vzájemného působení unijní a národní politiky. Je důležité poznamenat, že i evropeizace má řadu úskalí, a to kvůli nepřehlednému množství teoretiků, kteří se touto problematikou zabývají. Vystává tak problém v podobě absence jednotné definice.⁶

V odborné literatuře se již od počátku zkoumání objevovaly dva přístupy ve formě tzv. starého a nového pojetí evropeizace, které jsou rozděleny do dvou kategorií – maximalistické a minimalistické. V rámci maximalistického pojetí ještě nebyla ES/EU považována za základní rámec evropeizačního procesu, což ale neplatilo v rámci pojetí minimalistického, který se o fungování ES/EU opíral.⁷ Mezi představitele maximalistického pojetí rozhodně řadíme britského politologa Kevina Featherstone, představitelkou minimalistického pojetí je naopak například politoložka Adrienne Héritier.

Britský politolog Kevin Featherstone ve svých výzkumech evropeizace přichází s definicí, kterou opírá o čtyři různé významy. V rámci prvního významu autor považuje evropeizaci za export evropských norem (kulturních a politických) do neevropských oblastí. Toto pojetí spojuje s historickou dimenzí a rozvojem kolonizace. Druhý význam považuje za víceméně totožný s předchozím, avšak s výjimkou toho, že se zaměřuje na evropské oblasti. Třetí význam je považován za nejdůležitější, neboť se zabývá adaptací politik a je spojován hlavně s existencí EU, kde se prioritní oblastí stala podoba veřejných politik. Čtvrtý a poslední význam je chápán jako evropeizace v podobě institucionální adaptace, která vychází z působení tlaku pramenícího z členství v EU.⁸

Podobný názor jako Kevin Featherstone, měla politoložka Adrienne Héritier, která svůj výzkum rozdělila do tří oblastí pojetí. U prvního pojetí je podstatná snaha přirovnání evropeizace k evropské integraci. Důležitost získal přenos kompetencí z národní na nadnárodní úroveň. S touto oblastí výzkumu se ztotožňují také autoři

⁶ HAVLÍK: *České politické strany...*, s.10.

⁷ HAVLÍK, Vlastimil, VALTEROVÁ, Aneta. Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu. *Slovenská politologická revue*, 2007, roč. VII, č.4, s. 79.

⁸ HAVLÍK, Vlastimil, PŠEJA, Pavel. Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách. *Sociální studia*, 2007, roč. 42, č. 4, s. 8-9.

Maria Green Cowles, James A. Caporaso a Thomas Risse, kteří označují evropeizaci za „*vytváření a vývoj odlišných struktur vládnutí na evropské úrovni, tj. politických, právních a sociálních institucí, které jsou spojeny s politickým způsobem řešení problémů a které formalizují interakce mezi aktéry i vytváření a rozvoj politických (policy) sítí specializujících se na vytváření autoritativních pravidel*“.⁹ Druhý význam evropeizace je podle Hérítier definován jako dopad opatření jednotlivých politik EU na již existující politiky či politické procesy v členských státech. Zde je důležité vnímat evropeizaci správným směrem, neboť nyní se již neopírá o automatické přizpůsobení politiky domácí na evropskou, ale již se jedná o výzvy pro domácí aktéry, aby byli schopni zvýšit své šance na dosažení vlastních politických cílů. K tomuto pojetí se nejvíce blíží definice Claudia M. Radaelliho, která je považována za nejpoužívanější, protože chápe evropeizaci jako „*proces a) konstrukce, b) difúze a c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur politických (policy) paradigmat, stylů způsobů jak dělat věci a sdílených přesvědčení a norem, které jsou nejprve definovány a vytvořeny v rámci politického procesu EU a posléze začleněny do logiky domácího (národního a sub-národního) diskurzu, politických struktur a veřejných politik*“.¹⁰ I když se jedná o nejpoužívanější definici v rámci výzkumů, Radaelli vnímá evropeizaci pouze jako jednosměrný proces (tzv. top-down), který má svůj počátek na evropské úrovni a proniká do prostoru národního.¹¹ Třetí a poslední význam je definován v rámci geografické odlišnosti. S tímto je spojovaná problematika vlivu na nečlenské země EU.¹²

Autorů přicházejících se svým vlastním rozdělením možného pojetí evropeizace je celá řada. Mimo již zmíněné je také důležité významové rozdělení od politologa Johana Olsena, který přichází s myšlenkou, že prvním a nejdůležitějším krokem k pochopení evropeizace je správné označení a jeho následné způsoby rozlišení. Jeho definice je založena na pěti krocích, kdy je v rámci prvního evropeizace chápána jako změna vnějších územních hranic a tento krok je spojován s procesem rozšiřování. Druhé pojetí autor definuje jako rozvoj institucí vládnutí na evropské úrovni a je spojováno s budováním centra. Třetí pojetí se dotýká oblasti vnitrostátních a subnárodních systémů, které je nutno přizpůsobovat evropským normám. Čtvrtý

⁹ Tamtéž, s. 9.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ FILIPEC, Ondřej. *Evropeizace: rámec pro analýzu*. Olomouc: luridicum Olomoucense, o.p.s., 2019, s. 20.

¹² HAVLÍK, Vlastimil, PŠEJA, Pavel: *Evropeizace jako předmět...*, s. 9.

význam se týká exportní formy politické organizace a vládnutí. Tento proces je typický pro Evropu mimo EU. Pátý a poslední význam se zaměřuje na problematiku sjednocování Evropy.¹³

Pro výzkum evropeizace svou definicí přispěla taktéž Tanja Börzel, její myšlenka je postavená na mnohem jednodušším smyslu, kdy chápe evropeizaci jako „proces, v rámci, kterého domácí politika (policy) se stává stále více předmětem evropské tvorby politiky“. I přesto, že se její definice opírá o oblast policy, v následujících výzkumech přispěla hlavně do oblastí konceptu evropeizace a jeho dopadů na postoje členských států – tedy politics.¹⁴

Evropeizace je generována také v různých sférách politiky, které ve své práci představili Tanja Börzel a Thomas Risse a přinesli přehledný výčet změn. Jedná se o oblasti polity, politics a policy.

V následující tabulce č. 1 je toto trojdimenzionální pojetí blíže představeno. Pro oblast polity jsou stěžejní ideje a ideologie, které jsou také základem pro charakter politického systému, a také vztahy mezi výkonnou, zákonodárnou a soudní mocí. Oblast politics naopak popisuje činnost, kterou jsou formována obecná pravidla, jimiž se řídí společnost. Je to také označováno za politický střet, ze kterého vyjdou vítězové i poražení. Mezi aktéry řadíme strany, jednotlivé politiky či jiné entity. Poslední dimenzí je policy, která popisuje politická opatření nebo nastavené linie. Tato práce se dotýká nejvíce oblasti policy, kdy je zkoumán politický systém, ale také vztahy mezi společnostmi, státem a soudní strukturou.¹⁵

Tabulka 1 - Rozdělení oblastí polity, policy a politics

Polity	Policy	Politics
Politické instituce	Standardy	Procesy
Mezivládní vztahy	Nástroje	a) formování zájmů
Soudní struktury	Přístupy k řešení problémů	b) agregace zájmů

¹³ OLSEN, Johan. *The many faces of Europeanization*. Arena: University of Oslo, 2002 s. 3-5.

¹⁴ BORZEL, Tanja, RISSE, Thomas. Conceptualizing the domestic impact of Europe (2003). In: *Domestic Politics and Norm Diffusion in International Relations*. Routledge, 2016, s. 152-153.

¹⁵ POLITICKÝ MARKETING. *Trojdimenzionální pojetí politiky* [online]. politickymarketing.com, 2013 [cit. 17. května 2022]. Dostupné na < <https://politickymarketing.com/glossary/polity-politics-policy> >

Veřejná správa, státní tradice	Diskursy policy	c) Reprezentace zájmů
Ekonomické instituce		d) Veřejné diskurzy
Vztahy stát – společnost		
Kolektivní identita		

Zdroj: Fiala a kol, 2006, s. 7.

V rámci teoretického vymezení se literatura neopírala pouze o autory a jejich definiční pojetí, ale z hlediska výzkumného můžeme evropeizaci zkoumat i z jiných pohledů. Již od 90. let se místo tradičních integračních paradigmat intergovernmentalismu a supranacionalismu začal objevovat také pojem *multilevel governance*, který se dotýkal oblasti vlivu, jež byla přenesena buď v rámci národní politiky na nadnárodní, nebo naopak. Tyto dva základní modely souvisí s identifikací závislé a nezávislé proměnné. Prvním příkladem je *bottom-up*, který můžeme definovat jako vytváření evropských struktur „zezdola“. V případě vytvářených struktur zezdola je závislou proměnnou evropská integrace a nezávislou proměnnou se stává domácí politická rovina. Druhým příkladem je *top-down*, u kterého je nezávislou proměnnou evropská integrace ovlivňující fungování domácí politiky. V rámci výzkumů existuje taktéž třetí forma, ta je vytvořena kombinací obou předchozích, tedy *bottom-up-down* přístup. Evropeizace zde začíná na domácí půdě a důležitost je kladena na sledování procesu formování politik a institucí na evropské úrovni.¹⁶

Oblastí *top-down* a *bottom-up* se ve svých výzkumech zabývali autoři Kenneth Dyson a Klaus H. Goetz. Evropeizaci rozdělili do dvou generací, kdy se podstatou druhé generace stal důraz na neinstitutonální adaptaci. Z historického hlediska lze počátky první generace datovat do rozmezí 70. let 20. století, druhá generace se začala objevovat na sklonku 90. let.¹⁷

¹⁶ HAVLÍK, Vlastimil, PŠEJA, Pavel: *Evropeizace jako předmět...*, s. 10.

¹⁷ ZEMANOVÁ, Štěpánka. Výzkum evropeizace – aktuální problémy a perspektivy. *Mezinárodní vztahy*, 2007, roč. 42, č. 4, s. 37.

Tabulka 2 – Rozdíly mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu

První generace	Druhá generace
Perspektiva top-down, tedy shora-dolů, dochází k vysvětlení domácí reakce na tlaky shora	Zdůrazňuje rozměry shora dolů (top-down) i zdola nahoru (bottom up), vertikální i horizontální rozměry.
Předpokládá nesoulad mezi domácí a evropskou politikou, jde o případy právní, institucionální nebo procedurální.	Klade větší důraz na zájmy, hodnoty, přesvědčení a myšlenky – politická dynamika shody.
Zdůraznění reaktivní a nedobrovolné povahy adaptace.	Větší důraz kladen na dobrovolnou adaptaci prostřednictvím přenosu politik a učení.
Zaměření na politiku a politickou dimenzi.	Větší důraz kladen na politiku, například identity, volební chování, strany a stranické systémy.
Očekává zde rostoucí mezinárodní konvergence.	Důraz na rozdílný dopad Evropy.
Definice – důraz na koncové efekty stavu.	Zdůrazňuje dopady evropeizace na domácí institucionální a politickou dynamiku.

Zdroj: Bache 2003, s. 3.

Jak můžeme vidět v tabulce č. 2, první generace chápe evropeizaci jako tlak, který vznikl, když byla přenesena určitá situace na evropskou úroveň a následně byla podstoupena unijní legislativou. Za pomoci adaptačního tlaku ze strany EU je poznamenán stav mezi vnitřním prostředím státu jak před přenesením, tak po přenosu na unijní úroveň. Druhá generace se pokouší zachytit evropeizační proces v obou směrech a, jak je zmíněno v tabulce, odmítá chápání jako jednosměrný proces. Na rozdíl od první generace klade větší důraz na změny probíhající v politickém procesu.¹⁸

1.1 Evropeizace nečlenských/kandidátských zemí

Problematika evropeizace nečlenských či kandidátských států se stala stěžejní nejen pro analýzu v rámci této diplomové práce, ale také k vysvětlení významu v rámci

¹⁸ Tamtéž, s. 37.

celého okruhu zkoumání. Problematikou evropeizace za hranicemi EU se výzkumy zabývaly již od počátku vzestupu fenoménu evropeizace.¹⁹

V případě srovnání s evropeizací států stojících mimo EU můžeme hovořit o značných odlišnostech, a to hlavně z hlediska mechanismů působících na institucionálně-politické faktory. Hlavní odlišnosti spočívají v oblastech týkajících se aplikačních předností a závazností evropských norem. Zde můžeme vidět rozdíl v tom, na které úrovni se daný stát nachází, tedy zda se jedná o kandidátský stát, se kterým již byly zahájeny potřebné rozhovory, nebo státy, které se sdružují v blízkosti EU.²⁰

V rámci zkoumání vlivu evropeizace v nečlenských či kandidátských zemích vytvořil Frank Schimmelfening čtyři kvalitativně odlišné způsoby evropeizace mimo EU. Jeho podstata vychází z konceptů využívaných v rámci procesu rozšiřování, které provádí kombinovaným výzkumem logiky vhodnosti a logiky následků. Podle Schimmelfenniga a Sedelmeiera je evropeizace v rámci střední a východní Evropy přijímána podle tzv. *rule adoption*, které vznikají na úrovni EU.²¹

Tabulka 3 – Rozdělení mechanismu evropeizace

	Přímý	Nepřímý
Logika následků	Podmíněnost	Externalizace
Logika vhodnosti	Socializace	Imitace

Zdroj: Schimmelfennig, 2010, s. 8.

Podle tabulky č. 3 můžeme mechanismy dělit na přímé a nepřímé. Z hlediska přímých EU zaujímá proaktivní postoj, když se snaží šířit svůj model a pravidla vládnutí. U nepřímých má naopak aktivní roli aktér stojící mimo EU. Z pohledu logiky následků probíhá evropeizace prostřednictvím pobídek či manipulací nákladů a přínosů třetím zemím. Podle logiky vhodnosti je efektem/dopadem vnímaná autorita a legitimita EU, její model vládnutí nebo její normy či pravidla.²²

Podmíněnost neboli kondicionalita je součástí přímého mechanismu evropeizace, který je založen na manipulaci s kalkulacemi nákladů a přínosů ostatních aktérů. EU se snaží přijmout státy, aby dodržovaly její pravidla slíbením odměn

¹⁹ HAVLÍK, Vlastimil, PŠEJA, Pavel. *Evropeizace jako předmět...*, s. 12.

²⁰ FILIPEC, Ondřej. *Evropeizace: rámec pro...*, s. 91.

²¹ Tamtéž, s. 37.

²² SCHIMMELFENNIG, Frank. Europeanization beyond the member states. *Zeitschrift für Staats-und Europawissenschaften (ZSE), Journal for Comparative Government and European Policy*, 2010, s. 8-9.

a vyhnutím se sankcím. Pokud tedy stát neplní podmínky, které mu v rámci začleňování vytyčila EU, může být potrestán sankcemi. V opačném případě může být odměněn ve formě vnějších pobídek, které motivují ke splnění požadovaných podmínek. Tento mechanismus je považován za neefektivnější.²³

Externalizace je také výsledkem logiky následků, ale vyskytuje se v rámci nepřímých vlivů. Podstatou je, že domácí aktéři sami přizpůsobují svá pravidla EU, aby snížili možné ztráty na svých stranách. Účinky externalizace se zvyšují s velikostí trhu a také silou regulačních institucí. Zde tedy platí, že „čím větší je podíl EU na zahraničním obchodu a čím centralizovanější pravidla EU budou, tím více bude tato země podléhat evropeizačním tlakům“. Projevem, který lze spojovat právě s externalizací, je například adaptace domácích administrativ na unijní pravidla.²⁴

Socializace zahrnuje veškerá úsilí EU v oblastech veřejné správy. Průběh socializace závisí na přesvědčování aktérů o myšlenkách a normách souvisejících s určitou oblastí. O adaptaci se pak rozhoduje na základě logiky vhodnosti. Socializace se v rámci EU snaží šířit ideje demokracie, lidských práv či ochrany životního prostředí.²⁵

Imitace funguje obdobně, ale s rozdílem, že EU nemá aktivní roli, ale slouží pouze jako vzor pro řízení, které aktéři napodobují. Lze to přiblížit na příkladu, kdy nečlenské státy napodobují EU, neboť uznávají jejich pravidla a politiky a považují je za vhodná řešení vlastních problémů.²⁶

Frank Schimmelfennig dále definoval evropeizaci podle vnějšího vládnutí EU, neboť je podle něj evropeizace mimo EU značně nerovnoměrná, a tudíž se liší podle několika proměnných (regionů, organizací, zásad). Toto vnější vládnutí EU se dělí do pěti okruhů – kvazičlenské státy, kandidátské země, sousedské země, OECD a další světové regiony. Pro zaměření diplomové práce je podstatná oblast kandidátských států. Vztahy EU s potenciálními členskými státy jsou příkladem hluboké evropeizace, která se nachází za hranicemi EU. Proces mezi těmito státy stojí na základech politických kritérií, svobody a demokracie, právního státu a také dodržování lidských práv. Mechanismus evropeizace u kandidátských států je postaven na principu

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 9.

²⁵ Tamtéž, s. 9-10.

²⁶ Tamtéž.

podmíněnosti, což odpovídá logice následků. Hlavním úkolem EU je stanovení podmínek pro členství a následné sledování pokroku při plnění těchto požadavků.²⁷

1.1.1 Princip podmíněnosti (kondicionality)

Jak již bylo zmíněno, nejdůležitějším mechanismem evropeizace v rámci kandidátských států se stala podmíněnost (kondicionalita). Tento princip byl zakotven již v rámci zřizovacích smluv. Římské smlouvy omezily požadavek na tzv. „evropskost členských států“ a Maastrichtská smlouva poté provedla změnu, když deklarovala, že „EU ctí národní identitu svých členů a jejich politický systém je založen na zásadách demokracie“.²⁸ Významnost této problematiky byla zdůrazněna hlavně s přijetím Kodaňských kritérií v roce 1993. Státy usilující o vstup byly svázány splněním určitých kritérií ve formě stabilních institucí zajišťujících demokracii, právní stát, lidská práva a respektování ochrany menšin. Celý tento proces funguje na základě benefitů, které jsou státům slíbeny, pokud podmínky náležitě splní. Opačně proces funguje na základě odpojení od různých finančních zdrojů.²⁹

Schimmelfennig a Sedelmeier v rámci evropeizace navrhuji teoretický model, který je součástí modelu tzv. *vnějších pobídek* a posléze přicházejí s dvěma alternativními modely – *social learning* (sociální učení) model a *lesson-drawing* model. Model *social learning* se řídí základními principy sociálního konstruktivismu a představuje nejvýznamnější alternativu k racionalistickým vysvětlením. Sociální učení na rozdíl od racionalistického modelu předpokládá, že evropeizace bude fungovat na základě logiky vhodnosti. V tomto odvětví bývají zapojeni ti, mezi jejichž motivace patří hodnoty, normy či vnitřní identity. V případě vnějších zde řadíme specifické odměny nebo vyhýbání se trestu. V rámci *social learningu* je spíše uplatňována legitimita pravidel a vhodnosti, než vyjednávání o podmínkách a odměnách. To, jak stát přijímá pravidla EU, souvisí s tím, do jaké míry se řídí pravidly

²⁷ Tamtéž, s. 12-13.

²⁸ ŠLOSARČÍK, Ivo. Vymáhání pravidel v rozšířené, postlisabonské a postkrizové EU: směrem ke vnitroujinní kondicionalitě. *Mezinárodní vztahy*, 2014, roč. 43, č. 4, s. 46

²⁹ Tamtéž.

a jejich požadavky. Zde jsou důležité určité faktory, které působí jako přesvědčovací síla EU. Jedná se o legitimitu, identitu a rezonanci.³⁰

Lesson-drawing model funguje v momentech, kdy dodržování podmínek EU ze strany kandidátských států není nutně podmíněno vnějšími pobídkami. Aby státy přijímaly pravidla na základě *lesson-drawing*, musí je považovat za účinná. To neplatí, pokud to vzniká na základě donucovacích či normativních pravomocí EU. Pro úspěšnost modelu je potřeba mnoho okolností. Nutná je i snaha aktérů při hledání politických řešení na úrovni EU. Pravidla EU by měla být vhodná pro řešení domácích pravidel, naopak by pravidla stanovená EU měla umět čelit možnému odporu ze strany domácích aktérů. Podstatou je přijetí pravidel z pozice nečlenských států v momentě, kdy se očekává, že tato pravidla mohou vyřešit jejich vnitrostátní problémy.³¹

V mechanismu podmíněnosti můžeme rozlišovat dva druhy – pozitivní a negativní. Jejich uplatnění poté funguje za pomoci nástrojů pobídek a sankcí. Pozitivní podmíněnost je spojována s poskytováním obchodních výhod, které vedou k ekonomickému posílení nečlenských zemí. Naopak negativní podmíněnost nemá jasnou definici, a není proto jednoduché ji odlišit od pozitivní. Tato podmíněnost se vyskytuje ve formách odkladů, sankcí nebo pozastavení finančních podpor. Pozitivní mechanismus je na rozdíl od negativního používán ve své formě častěji.³²

Hlavní oblast výzkumu podmíněnosti se ale opírá o dva možné způsoby uplatňování zásad, a to demokratickou a *acquis* podmíněnost. Z hlediska demokratické podmíněnosti jsou efekty evropeizace měřeny v rámci přijetí demokratických a lidskoprávních norem, u *acquis* se jedná o konkrétní právní normy, které jsou základem evropské integrace.³³

³⁰ SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 675-676.

³¹ Tamtéž, s. 676.

³² PUENTE, Carlos. Historical evolution of Conditionality Criteria in External Realities of the EU eith CEEC. From the Cold war to the Accession: an Insiders Perspective. *Romanian journal of european affairs*, 2014, roč. 14, č. 4, s. 57-58.

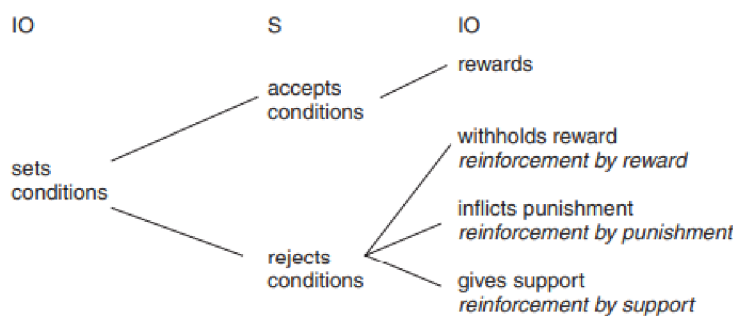
³³ SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 679-680.

1.1.2 Demokratická podmíněnost a *acquis*

Demokratická podmíněnost se opírá o základní politické principy EU, které se týkají norem lidských práv a liberální demokracie.³⁴ Podle autorů Schimmelfenniga a Sedelmeiera je v rámci demokratické podmíněnosti vliv EU velice slabý, což je odůvodněno tím, že kandidátské či nečlenské země nejsou příliš demokraticky stabilní. Funguje na základě posílené odměny, kdy EU v rámci procesu nabízí nečlenským zemím dva různé druhy odměn ve formě pomoci a institucionální vazby. Je zde nabízena jak technická, tak také finanční pomoc při přechodu na tržní hospodářství. Institucionální vazby se poté mohou opírat o obchodní dohody, dohody o spolupráci a v konečné fázi může jít až o plné členství.³⁵ Strategie demokratické podmíněnosti je založena na principu odměn nebo také tzv. nákladů a přínosů (*costs-benefits*). Pokud přínosy (*benefits*) převažují nad náklady (*costs*), stát je oprávněn podmínky přijmout. Rozdíl nastává v opačné pozici, kdy stát je oprávněn podmínky odmítnout. EU se na úkor této situace rozhoduje v rámci tří možných způsobů.³⁶

Tyto tři různé způsoby představují různé strategie podmíněnosti, které jsou uvedené na obrázku č. 1.

Obrázek 1 – Strategic of conditionality

Zdroj: Schimmelfennig, 2005, s.108.

³⁴ Tamtéž, s. 677-679.

³⁵ SCHIMMELFENNIG, Frank, ENGERT, Stefan, KNOBEL, Heiko. Costs, Commitment and Compliance: the impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey. *Journal of Common Market Studies*, 2003, roč. 41, č. 3, s. 496.

³⁶ SCHIMMELFENNIG, Frank. The EU: Promoting Liberal-Democracy through Membership Conditionality. In: FLOCKHART, Trine (eds.). *Socializing Democratic Norms*. Denmark: University of Aalborg, Palgrave Macmillan, 2005, s.109.

První možností je tzv. *reactive reinforcement*. Tento případ vysvětlujeme tak, že EU reaguje pouze na plnění či neplnění podmínek. Reakcí je poté udělení či neudělení odměn. Zde je nutné podotknout, že i když stát neplní potřebné podmínky, nemusí se bát žádných postihů. Další možností je tzv. *coercive reinforcement*. Tento princip se znatelně liší od předchozího tím, že zde již mohou přicházet tresty za neplnění stanovených podmínek. Třetí možností je tzv. *supportive reinforcement*. Tato možnost je specifická určitou pomocí ze strany EU. Pomoc je ale uskutečňována pouze tehdy, pokud má kandidátský stát značné náklady v rámci přijetí podmínek. Touto formou může dojít ke snížení nákladů, které poté zajistí vyhovující podmínky na přijetí.³⁷

Druhou oblastí je tzv. *acquis podmíněnost*. Ta hraje v EU velmi důležitou roli, neboť zahrnuje všechny smlouvy, právní předpisy EU, mezinárodní dohody a ustanovení o základních právech. Stručně řečeno, jedná se o právo EU. Aby stát mohl být právoplatným členem EU, musí implementovat všechna potřebná *acquis*. V rámci této podmíněnosti není důležité, jestli vláda kandidátského státu přijme pravidla EU, nýbrž to, v jakém tempu. V tomto případě je nejúčinnějším faktorem spíše důvěryhodnost podmíněnosti EU. Hlavní podmínkou úspěchu je to, zda EU stanoví pravidla s důvěryhodnou perspektivou členství. Pokud ano, je reálně vyšší pravděpodobnost úspěšného vstupu mezi další země EU.³⁸

Tato oblast je dobře měřitelná, neboť lze s jasností říci, kolik kapitol již bylo projednáno a kolik prozatímně uzavřeno. Kandidátské země soustředí svá úsilí k tomu, aby provizorně uzavíraly kapitoly a otevíraly nové, díky nimž by prokázaly svůj pokrok. Je nutné podotknout, že uzavření kapitol nezaručuje dřívější datum přistoupení, neboť mohou být předběžně uzavřené kapitoly znovu během vyjednávání otevřeny.³⁹ Aktuálně je v rámci *acquis communautaire* projednáváno celkem 35 kapitol, které se opírají o stěžejní oblasti – viz příloha.

³⁷ Tamtéž, s.107-109.

³⁸ SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIR, Ulrich. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of central and eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 679-680.

³⁹ GRABBE, Heather. European union conditionality and the „Acquis communautaire“. *International Political science review*, 2002, roč. 23, č. 3, s. 252.

1.2 Evropeizace západního Balkánu

Evropeizaci jihovýchodní Evropy můžeme považovat za velice specifickou, neboť zde panuje celá řada odlišností, etnických, náboženských či ekonomických. Je to způsobeno velkým množstvím států, které tuto oblast zahrnují. Konkrétně oblast západního Balkánu má odlišný úhel chápání evropeizace v porovnání například se zeměmi východního rozšíření. Zatímco Slovinsko a Chorvatsko jsou již členy EU, pro jiné je EU dlouho nedosažitelným cílem kvůli problémům týkajícím se naplnění základních požadavků.⁴⁰

Právě princip kondicionality se stal jednou z hlavních odlišností, které ze strany západního Balkánu můžeme vidět.⁴¹ Vedle Kodaňských kritérií se také objevily podmínky spojované s otázkou budování státu a jeho demokratických kapacit. Oblast západního Balkánu je často spojována právě s problémy absence právního státu a taktéž s rozšířeným organizovaným zločinem. Podle autorů Anastakise a Pridhama je možnost definování dvou podmínek k lepší situaci v oblasti, a to zajištění plné spolupráce s ICTY (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii) a překonání problémů ve státnosti. Elbasani ve svém díle považuje kondicionalitu na Balkáně za *multidimenzionální nástroj*, který vede k usmíření, rekonstrukci a reformě.⁴²

Prvotním impulsem pro myšlenku rozšíření o země západního Balkánu byla Kosovská krize v roce 1999. Hlavní strategií Unie se stala postupná integrace do EU, což mělo vyřešit dlouhodobý problém v regionu. Díky tomuto rozhodnutí EU vytvořila Pakt stability pro jihovýchodní Evropu a Stabilizační a asociační proces. Pakt stability pro jihovýchodní Evropu zajišťoval strategické směry procesu regionální integrace. Stabilizační a asociační proces posléze zajišťoval bilaterální dimenze spolupráce u jednotlivých států. V rámci fungování jsou tyto procesy vzájemně propojeny. V momentě, kdy kandidátský stát ve svém procesu postupuje úspěšně čili plní podmínky, může s EU podepsat Stabilizační a asociační dohodu. Z toho vychází řada

⁴⁰ ANASTASAKIS, Othon. The europeanization of the Balkans. *Brown Journal World Affairs*, 2005, roč. 12, č. 1, s. 86.

⁴¹ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování a země západního Balkánu*. 1. vydání. Praha: Metropolitan university Prague, 2014, s. 32.

⁴² Tamtéž, s. 33-34.

benefitů ve formě asymetrické liberalizace trhu, ekonomické a finanční spolupráce či pomoc s budováním občanské společnosti a podobně.⁴³

Na oblast západního Balkánu se také zaměřovala Jelena Subotič, která poukazovala na problematiku vlivu národních identit v procesu evropeizace, který je dle jejího názoru přehlížen, i když se jedná o podstatný faktor přístupového procesu. Podle Subotičové stát se tzv. „*Evropanem*“ překonává ostatní domácí politické zájmy. Jsou zde představeny dva mechanismy – konvergence identity a odlišnost. Jako konvergenci identit chápeme proces, kdy politické elity strategicky zdůrazňují sdílené normy a hodnoty, díky tomu přehlížejí opačné hodnoty při sledování konkrétních cílů. Opačným mechanismem je odlišnost identit, kdy domácí koalice brání normám a pravidlům evropeizace a místo toho upřednostňují národní společenství na rozdíl od Evropy.⁴⁴ Místo toho, aby evropeizace potvrdila evropskou identitu státu, vytváří prostor k znovuoživení nacionalistických tendencí. Subotičová uvádí, že „*čím silnější tlak na evropeizaci, tím vzniká silnější odpor*“.⁴⁵

Do výzkumu evropeizace v této oblasti přispěl hlavně Othon Anastasakis, který použil termín *jihovýchodní styl evropeizace*. Mezi hlavní znaky mimo jiné patří konsolidace demokracií, transformace ekonomik, občanské společnosti a politického systému. Ačkoliv je evropeizace založena na stejných principech a pravidlech EU, její dopad se může lišit v rámci jednotlivých zemí. Hlavním mechanismem evropeizace jihovýchodní Evropy je donucovací proces, který je řízen zvenčí (*externality driven*). Konkrétně to znamená, že EU diktuje pravidla hry, v rámci, kterých země západního Balkánu mají buď omezené, nebo dokonce žádné pravomoci tato pravidla ovlivňovat. Důvodů, proč zde panuje taková nerovnováha, je několik. První problém souvisí se členstvím v EU. Jelikož tyto státy nejsou členy EU, nemají žádnou schopnost cokoliv ovlivňovat. Další problém se odvíjí od předchozího v tom smyslu, že i když jsou kandidátskými státy a usilují o vstup do EU, také nedisponují žádnými pravomocemi ohledně pravidel přistoupení a musí je pouze dodržovat. Třetí důvod je spojován s asymetrií ve vyjednávání, kde hlavní vyjednávací pozici v tomto procesu má EU. Země si určily vstup do EU za jednu z nejvyšších priorit své zahraniční politiky, zároveň

⁴³ ANASTASAKIS, Othon, BECHEV, Dimitar. EU conditionality in south east Europe: bringing commitment to the process. South East European Studies Programme, 2003, s 7.

⁴⁴ SUBOTIČ, Jelena. Europe is a state of mind: identity and europeanization in the Balkans. *International Studies Quarterly*, 2011, roč. 55, č. 2, s. 309-310.

⁴⁵ Tamtéž, s. 314.

prohlašují vstupní podmínky a pravidla za vlastní. S asymetrií jsou spojovány také slabé či nestabilní politické elity, které jsou závislé na finanční pomoci členských států EU. Tento problém je spojován se zeměmi Kosovo a Bosna a Hercegovina, které jsou kvůli mezinárodnímu dohledu zbaveny možnosti vyjednávat o přistoupení.⁴⁶

Problematika je spatřována také v „omezené státnosti“ (*limited statehood*), kterou se ve svém díle *When Europeanization Hits limited statehood* zabývá autorka Tanja Börzel. Nedostatky se objevují v neustavených hranicích, špatném vládnutí, nedostatečných kapacitách států, ale také silných klientelistických sítích. Podle Börzel sice státy formálně normy EU splňují, ale stát nemá často dostatečné prostředky, aby tyto normy prosadil v praxi. Proto často nedochází ke změnám.⁴⁷

Dalším znatelným rozdílem je samotná kondicionalita. Státy jsou svázané celou řadou podmínek, které musí splnit pro budoucí členství v EU. U těchto zemí se nejedná pouze o Kodaňská kritéria, ale také o nutnost dodržování podmínek regionálního, stabilizačního a asociačního procesu. Mimo jiné musí také dodržovat mírové dohody z Ohridu, Daytonu a Bělehradu a taktéž spolupracovat s ICTY. Pokud nejsou splněny podmínky těchto dohod, jednání jsou buď prodloužena, nebo dokonce úplně pozastavena.⁴⁸

1.3 Shrnutí kapitoly

Tato kapitola představila několik typologií, pomocí kterých se autoři snaží o analýzu vlivu evropeizace na členské i nečlenské státy EU. Jelikož se práce opírá o kandidátské státy, důraz je kladen na evropeizaci z tohoto úhlu pohledu. Stěžejními autory, ze kterých bude tato práce následně vycházet, jsou Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier. Jejich zkoumání se soustředí na oblasti střední a jihovýchodní Evropy a vychází ze čtyř odlišných způsobů evropeizace. Proces spočívá v kombinovaném výzkumu logiky vhodnosti a výhodnosti, které jsou mimo jiné rozdělovány na přímé a nepřímé. Pro tuto práci je důležitá oblast tzv. *výhodnosti nebo také následků*, která je součástí přímého mechanismu. Konkrétně je vycházeno z podmíněnosti (kondicionality), která je považována za hlavní mechanismus

⁴⁶ ANASTASAKIS: *The europeanization of...*, s. 80-82.

⁴⁷ BÖRZEL, Tanja. *When europeanization hits limited statehood. The western Balkans as a test case for the transformative power of Europe*. Berlin: Freie Universitat, 2011, s. 8.

⁴⁸ ANASTASAKIS: *The europeanization of...*, s. 82-83.

z hlediska zkoumání evropeizace. Autorka bude vycházet hlavně z demokratické podmíněnosti, která se opírá o základní principy EU, jako jsou demokracie, zacházení s lidskými právy či dodržování právního státu. Důležité je podotknout, že okrajově bude práce zaměřena také na podmínky *acquis*, které jsou obsahovány v pravidelných zprávách o pokrocích. Tyto podmínky udávají perspektivu pro případné členství v EU.

Z hlediska trojdimenzionálního pojetí politiky, které bylo v teoretické části také nastíněno, bude hlavní oblast výzkumu věnována sféře polity, která je charakteristická vlivem evropeizace na nastavení základního rámce politického systému. Částečně bude analýza také zasahovat do oblasti politics, kdy budou popsány vnitropolitické vývoje, a to zejména v politických stranách v rámci určeného období.

Praktická část

V následující části textu bude provedena analýza dvou zvolených zemí, konkrétně Černé Hory a Srbska. Práce bude zaměřena na identifikaci problematických oblastí u obou zemí a následné zjištění toho, která země je v pokroku dále. U jednotlivých států nejprve dojde k obecnému představení, kdy budou informace primárně směřovány k tematice EU. Poté se budeme soustřeďovat na vývoj vztahů konkrétní země s EU do udělení kandidátského statusu.

Stěžejní pro tuto práci bude kapitola zabývající se plněním politických kritérií po již získaném statusu kandidátského státu. Zde se autorka zaměří na oblasti soudnictví a základních práv a také na spravedlnost, svobodu a bezpečnost. Každá podkapitola poté bude věnována konkrétní oblasti – soudnictví a základních práv, boje proti korupci, boje proti organizovanému zločinu, ochrany lidských práv a menšin. Pro oblast demokracie bude vyhrazena podkapitola zabývající se vnitropolitickým vývojem a demokracií ve státě.

Na konci této části dojde ke komparaci obou zemí na základě získaných informací, jež pomůže k přehlednému upřesnění, která země je blíže možnému vstupu do EU v otázce dodržování těchto oblastí.

2 Černá Hora

Černá Hora svou rozlohou patří mezi nejmenší státy na území západního Balkánu. Země je spjata s dlouhou historií, kdy od roku 1918 sdílela společný stát se Srbskem. Situace na území západního Balkánu eskalovala v 90. letech vypuknutím války mezi zeměmi bývalé Jugoslávie.⁴⁹ Kvůli bezpečnostnímu riziku způsobenému válkou se mezi státy zapojila Evropská unie. Je to dáno historickým kontextem, kdy se na území protínají tzv. geopolitické sféry vlivu různých globálních mocností. Proto je také jedním z hlavních zájmů EU, aby se povedlo úspěšné dokončení procesu začlenění.⁵⁰

Hlavním vyjednávačem mezi politickým vedením Srbska a Černé Hory se stal tehdejší Vysoký komisař pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javier Solana. Větší angažovanost ze strany EU lze pocítovat už od roku 2002, kdy byla vyjednána tzv. Bělehradská dohoda, jejímž úkolem byl vznik unie Srbska a Černé Hory. Tyto země si během vyjednávání sjednaly mnoho podmínek. Pro Černou Horu se stalo hlavní podmínkou vypsání referenda o nezávislosti, tedy budoucího odtržení od Srbska. Kvůli možnosti vypsání referenda panovala obava z možných nepokojů uvnitř státu, které byly způsobeny etnickým rozdělením země, neboť třetinu obyvatelstva tehdy tvořila srbská menšina. Tyto obavy se ale nenaplnily a samostatnost země získala po úspěšném referendu konaném 3. června 2006.⁵¹

Černá Hora je dodnes spjata se slabou stabilitou v ekonomické a politické sféře. Je to dáno řadou faktorů, mezi kterými můžeme zmínit například válku v Jugoslávii, kdy byly na Srbsko uvaleny silné sankce, a tudíž ovlivňovaly také samotnou Černou Horu. Další problémy, se kterými se země potýká dodnes, jsou silné korupční kauzy a problematika organizovaného zločinu.⁵²

⁴⁹ Mezi země bývalé Jugoslávie patří Slovinsko, Chorvatsko, Severní Makedonie, Bosna a Hercegovina, Černá hora, Srbsko a Kosovo.

⁵⁰ EUROSOKOP. *Černohorský prezident nepochybuje o evropské cestě země* [online]. eurosokop.cz, 26. července 2021 [cit. 10. května 2022]. Dostupné na <<https://eurosokop.cz/2021/07/26/cernohorsky-prezident-nepochybuje-o-evropske-ceste-zeme/>>

⁵¹ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana: *Politika rozšiřování...*, s. 106-107.

⁵² Tamtéž, s. 107.

2.1 Vývoj vztahů Černé Hory a EU do roku 2012

Samotný proces týkající se přistoupení do EU, byl zahájen rok po získání nezávislosti (2006). V roce 2007 Černá Hora podepsala v Lucemburku dohodu o stabilizaci a přidružení (SAA), která posléze vstoupila v platnost v roce 2010 po ratifikaci všemi členskými státy EU. Cílem dohody bylo splnění následujících klíčových bodů:

- „1. usilování o posílení demokracie a právního státu,
2. přispění k politické, hospodářské a institucionální stabilitě,
3. poskytnutí rámce pro politický dialog, který umožní lepší vztahy mezi EU a ČH,
4. rozvoj hospodářské a mezinárodní spolupráce,
5. dokončení transformace na funkční tržní hospodářství,
6. podpora a rozvíjení volného obchodu mezi EU a ČH,
7. podporovat regionální spolupráci ve všech oblastech“.⁵³

O členství v EU země požádala 15. prosince 2008 a následující rok jí byla předložena zpráva Evropské komise, která mimo jiné obsahovala také tzv. *acquis podmínky*, které musí každý stát usilující o vstoupení do EU splnit. Na základě kladného stanoviska ze strany EU byl zemi 17. prosince 2010 udělen status kandidátského státu.⁵⁴

Pro co nejaktivnější plnění závazků, které země musí přijmout v oblastech právního státu, byl zřízen zvláštní orgán *Rada pro právní stát*. Jeho hlavní úkol spočívá v lepší koordinaci, z toho vyplývá plnění závazků v rámci kapitoly 23 a 24.⁵⁵

⁵³ EUR-LEX. *Dohoda o stabilizaci a přidružení s Černou Horou* [online]. eur-lex.europa.eu, 5. dubna 2019 [cit. 10. května 2022]. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4314909>>

⁵⁴ SKUPŠTINA. *Crna Gora i Evropska unija* [online]. skupština.me, [cit. 10. května 2022]. Dostupné na <<https://www.skupstina.me/me/pristupanje-eu/crna-gora-i-evropska-unija>>

⁵⁵ EU. *Rule of Law Council* [online]. eu.me, 17. listopadu 2014 [cit. 10. května 2022]. Dostupné na <<https://www.eu.me/en/rule-of-law-council/>>

2.2 Plnění politických kritérií po zahájení přístupových rozhovorů

V následující části bude analyzován průběh plnění stanovených podmínek v rámci Kodaňských kritérií. Jelikož je cílem práce poukázat pouze na plnění politických kritérií, důraz bude kladen na kapitoly 23 (soudnictví a základní práva) a 24 (spravedlnost, svoboda a bezpečnost).

Ke sběru dat autorka bude využívat důležité každoroční zprávy o pokroku země (Progress report), které od roku 2007 vydává Evropská komise.

2.2.1 Právní stát a základní práva

Kapitola 23, jež se opírá o oblasti soudnictví a základních práv, je považována za jednu z nejnáročnějších a nejsložitějších. Dáno je to hlavně rychlostí a délkou vyjednávacího procesu. Podle každoročních zpráv Evropské komise o pokroku země (progress report) lze tuto kapitolu dělit do čtyř hlavních a navzájem souvisejících oblastí, kterými jsou soudnictví, boj proti korupci, základní práva a práva občanů. Pro správné plnění EU vyžaduje, aby v zemi bylo zavedeno nezávislé a efektivní soudnictví, které zajistí plnohodnotný právní stát. Aby země uspěla, musí být jejich právní akty nejen plně harmonizované, ale také musí mít měřitelné výsledky dosažené při jejich implementaci. Tato kapitola byla otevřena na mezivládní konferenci již v roce 2013.⁵⁶

Soudní systém představuje pro Černou Horu značný problém i nyní. První razantní krok byl učiněn v roce 2013, kdy byla přijata parlamentem změna ústavy, která odkazovala hlavně na nutnost posílené nezávislosti soudnictví. I přesto bylo tehdy nutné přijmout další reformy, a to hlavně v oblastech odpovědnosti a ochrany soudního systému. Nutnost přijetí dalších reforem byla natolik důležitá, že byl vydán akční plán pro kapitolu 23, který se zabíral oblastmi reformy soudnictví, boje proti korupci a základních práv. První výroční zpráva o pokroku byla vydána hned v roce 2013 a zkoumala první období vyjednávání. Bylo zde poukazováno zejména na

⁵⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

pomalé reformy soudnictví. V rozsudcích o válečných zločincích je podle EK potřeba, aby rozhodnutí Černé Hory bylo v souladu s mezinárodním humanitárním právem.⁵⁷

V oblasti soudnictví bylo následující rok dosaženo dalších potřebných reforem. V tomto případě je nutné upozornit zejména na lepší efektivitu, která měla za následek snížení délky soudních řízení a zvýšení počtu vyřešených případů. Na základě zprávy komise můžeme tyto pokroky označit za nerovnoměrné. V určitých oblastech sice k pokroku došlo, ale stále převyšuje počet těch, které se zatím nepodařilo změnit. Černá Hora by na cestě k úspěšnému uzavření vyjednávání měla zintenzivnit úsilí, pokud se jedná o legislativní reformy a jejich účinné provádění.⁵⁸

První značný pokrok můžeme vidět v roce 2015, kdy se země zasloužila o zlepšení legislativního rámce, což napomohlo ke zlepšení nezávislosti, odpovědnosti a profesionality soudnictví. Celkově se podle zprávy komise černoorským soudům daří zvládat nápor případů, které jsou povětšinou vyřešeny. Na odpovědnost řízení soudního systému dohlíží Soudcovská a státní rada, která je mimo jiné pro tuto oblast klíčovým orgánem. Pro budoucí změny reformy a další důležité kroky ke zlepšení soudnictví bylo přijato mnoho strategických dokumentů – například strategie soudnictví na období 2014–2018. O důležitý pokrok v plnění podmínek se zasadil parlament Rady Evropy, díky němuž došlo k zastavení monitorovacího procesu Černé Hory, který sledoval plnění podmínek a k zahájení dialogu, který byl dán reakcí na pokroky země v pěti klíčových oblastech, které již byly zmíněny výše.⁵⁹

Následující zprávy Evropské komise se nikterak od sebe neliší, co se značných pokroků týká. Na začátku každé zprávy je upozorněno na to, že doporučení na konkrétní období byla částečně provedena, ale obsahově jsou si podobné. Na co je nutné upozornit, byla zlepšená kapacita soudcovské i státní rady,⁶⁰ což mělo za následek zlepšení soudních řízení.

Naopak nedostatky převládají ve slabé nezávislosti, odpovědnosti a profesionalitě. Každoročně je Černé Hoře vytýkán její legislativní rámec, který nebyl

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2014 Progress Report. SWD (2014) 301 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

⁵⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

⁶⁰ Soudcovská a státní rada mají pravomoc odvolávat soudce a státní zástupce. Jedná se o klíčové orgány, které jsou odpovědné za řízení soudního systému.

dosud řádně implementován. Velkým problémem zůstává nezávislost soudnictví, a to z důvodu zásahu do procesů ze strany vlády. Důležité je také poznamenat, že soudnictví je po celou dobu zkoumání vytýkáno, že je často velice zdlouhavé a vysoce byrokratické. Soudní systém v Černé Hoře je mimo jiné spojován se silnou korupcí, která se mnohdy dostává až do nejvyšších pozic. Období 2020 je navíc spojováno s kauzou ohledně údajného úplatkářství a korupce, do které byli zapojeni nejvyšší státní zástupce a předsedkyně Nejvyššího soudu Vesna Medinica. Tento případ ukázal vážné nedostatky v transparentnosti, otevřenosti a také odpovědnosti v soudním systému země.⁶¹ V roce 2020 byla ministrem spravedlnosti vyzvána k rezignaci předsedkyně Nejvyššího soudu, která to však zprvu odmítla, ale nakonec sama tentýž rok rezignovala.⁶² Jak sama tvrdila, nechce být překážkou na cestě země k členství v EU.⁶³

Boj proti korupci

Na tuto oblast jsou vyjednávání zaměřována nejvíce. V rámci boje proti korupci EK ve zprávě z roku 2013 nejvíce kritizuje slabou transparentnost u některých procesů. Akční plán z roku 2013 se mimo jiné zaměřoval také na oblast korupce. Aby mohla Černá Hora úspěšně pokračovat v plnění, je důležité zavedení opatření v oblastech prevence a zmaření možných korupčních skandálů. V boji proti korupci byl zaveden protikorupční výbor a s tím související novela zákona, kdy členové tohoto výboru mohli získat přístupy k důvěrným informacím již bez předchozího povolení. Co je ale považováno za hlavní nedostatek je, že korupce je v Černé Hoře svázána i s nejvyššími pozicemi státu. Posuny ke zlepšení jsou stále brzděny častými změnami právních předpisů a pomalým vyřizováním případů.⁶⁴

⁶¹ Mimo jiné bylo její několikáté znovuzvolení považováno Evropskou komisí za znepokojivé, co se týká ústavního a právního rámce, který je omezen na jmenování do dvou funkčních období.

⁶² European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2020 Progress Report. SWD (2020) 353 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

⁶³ KAJOSEVIC, Samir. *Montenegro Supreme Court President Resigns over EU criticism* [online]. balkaninsight.com, 30. prosince 2020 [cit. 29. června 2022]. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2020/12/30/montenegro-supreme-court-court-president-resigns-over-eu-criticism/>

⁶⁴ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

Černohorské shromáždění v roce 2014 přijalo soubor protikorupčních zákonů, jež obsahuje zákon o prevenci, zákon o lobbingu, financování politických stran a volebních kampaní.⁶⁵

Určité úrovně pokroku dosáhla v roce 2015, kdy byl posílen legislativní i institucionální rámec. Černé Hoře bylo doporučeno, aby byla schopna zřídit plně funkční protikorupční úřad, zajistit vyrovnanost mezi výsledky dosažených v boji proti korupci, ale také zlepšit vyšetřování korupce na vysoké úrovni. Problematické jsou nesrovnalosti ohledně postihů a také to, že finanční vyšetřování neprobíhá systematicky, soudy tak ukládají mnohdy nižší tresty, než by měly. Většina obvinění, která jsou podána, pochází od veřejnosti, konkrétně od nevládních a soukromých společností, nikoliv ze stran správních a auditních orgánů. Černá Hora je členem hlavních mezinárodních protikorupčních dohod, mezi které patří také Úmluva OSN proti korupci.⁶⁶

I přes určitý pokrok je nutné brát boj proti korupci stále vážně. Ke změnám došlo v případech korupce na vysoké úrovni. První verdikt v korupční kauze ve vysokých pozicích padl v únoru 2015 nad bývalým starostou města Budva. Korupce je stále rozšířená a zůstává předmětem znepokojení. Protikorupční agentura, jež byla založena v roce 2016, byla bohužel kritizována za nedostatek nezávislosti a nedostatek prostředků k odhalování systémové korupce. Hlavní problematikou je stíhání vysokých úředníků, kteří za korupci většinou nečelí trestnímu stíhání. Evropská komise vyzývala Černou Horu k zavedení nezákonného obohacování jako trestného činu. I nadále se objevují kauzy týkající se veřejných osob, které jsou usvědčovány z možných korupčních skandálů.⁶⁷

I přes veškerou snahu vynaloženou ze strany Černé Hory je to stále nedostačující a oblast korupce je pro zemi i nadále velkým problémem. Podle poslední zprávy z roku 2021 je institucionální kapacita velmi slabá, což má za následek

⁶⁵ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2014 Progress Report. SWD (2014) 301 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

⁶⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

⁶⁷ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2016 Progress Report. SWD (2016) 360 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

omezené výsledky. Stále zde převládá problém, kdy vysocí úředníci spojovaní s korupčními kauzami většinou nečelí trestnímu stíhání.⁶⁸

Boj proti organizovanému zločinu

I v oblasti boje proti organizovanému zločinu se Komise ve zprávě 2013 vyjadřovala s omezením. Boj proti organizovanému zločinu představuje velký problém, na který je nutné se zaměřit. Sice se Černá Hora podílí na regionální a mezinárodní policejní a justiční spolupráci, bohužel i to je nedostačující. Podle názorů Evropské komise je nutné zamezit možnému pronikání skupin, které jsou spojovány s organizovaným zločinem, jak do veřejného, tak i soukromého sektoru. Určitého pokroku bylo dosaženo v boji proti obchodu s drogami, ale problém přetrvává v oblasti jejich zabavování, kde chybí nutná legislativa.⁶⁹

Prvních znatelných pokroků bylo dosaženo v období roku 2015. Změna nastává v posílení právního a institucionálního rámce. Pro zlepšení situace bylo Černé Hoře doporučeno zlepšit celkové výsledky v boji proti organizovanému zločinu, zintenzivnit jeho vyšetřování i v případech obchodování s lidmi. Zde panují důvody k obavám, kde by k pomoci mohla přispět reforma trestního soudnictví a reorganizace policie, která by posílila schopnost orgánů bojovat proti organizované trestné činnosti. Černou Horu zasáhl nástup zahraničních teroristických bojovníků a jejich následná radikalizace. Bylo nutné upravení zákoníku, aby zahraniční teroristické bojovníky mohl stát trestat v souladu s příslušnou rezolucí Rady bezpečnosti OSN. Na pomoc byla zavedena také skupina, která měla za cíl monitorovat a následně realizovat potřebná opatření, aby se dokázalo případným útokům včas zabránit.⁷⁰

V posledních letech právní systém Černé Hory prošel řadou reforem, aby posílil své reakce na organizovaný zločin a zároveň sladil domácí rámec s normami EU. V oblasti terorismu v říjnu 2016 Černá Hora podepsala Dodatkový protokol k Úmluvě Rady Evropy o předcházení terorismu.⁷¹ Pokroku bylo dosaženo v otázkách migrace,

⁶⁸ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2021 Progress Report. SWD (2021) 293 final. Ve Štrasburku, dne 19. října 2021.

⁶⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

⁷⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

⁷¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2016 Progress Report. SWD (2016) 360 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

ale také co se týče institucionálního rámce, který byl v roce 2018 zaveden v souladu s *acquis* podmínkami, ale bez reformy policejního orgánu.⁷²

Změny se vyskytují i v justiční spolupráci zabývající se některými oblastmi boje proti organizovanému zločinu. Pozitivní směr udává zlepšená mezinárodní policejní spolupráce, se kterou souvisejí i mezinárodní operace. Boj proti organizovanému zločinu vykazuje lepší výsledky než v předchozích letech, což je dáno také lepší spoluprací policie a členských států. Je ale nutné, aby Černá Hora zavedla potřebné reformy k zabránění obchodování s lidmi a podobným problémům.⁷³ Během roku 2018 dosáhla Černá Hora značného pokroku v mezinárodní policejní spolupráci a stala se první kandidátskou zemí, které se zapojila do programu EU, jež poskytuje přístup do databází údajů o DNA, otiscích prstů a registrací vozidel mezi členskými státy Úmluvy o policejní spolupráci v jihovýchodní Evropě. Od září 2018 má Černá Hora také možnost vyměňovat citlivé údaje s Albánií, Bulharskem, Maďarskem, Severní Makedonií, Moldavskem, Rumunskem, Srbskem a Rakouskem.⁷⁴

V neposlední řadě je nutné upozornit také na zlepšení vnitřní organizace a koordinace donucovacích orgánů. Tento přístup se odrazil na zvyšujícím se počtu vyšetřování, zatčení a zabavení. Bohužel má země stále nedostatky v oblastech trestního soudnictví, hlavně tedy v otázkách, jakým způsobem soudy řeší případy organizovaného zločinu.⁷⁵

Ochrana lidských práv a menšin

Základem každé civilizované společnosti a právního státu jsou základní práva, jejichž dodržování musí být zaručené a neomezené. Oblast těchto práv obsahuje řadu úmluv, listin a deklarací, které musí každá kandidátská země začlenit do svého systému.

Během procesu vyjednávání se Černá Hora přizpůsobila normám i postupům, které vyplývají z mezinárodních smluv. Jediné, co zbývá novelizovat, je zákon

⁷² European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2018 Progress Report. SWD (2018) 150 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

⁷³ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2019 Progress Report. SWD (2019) 217 final. V Bruselu, dne 29. května 2019.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

zakazující diskriminaci. EK ve zprávě z roku 2013 upozorňuje na celou řadu nedostatků v implementaci práva, hlavně tedy v oblastí týkající se diskriminace zranitelných skupin. Tyto skupiny jsou každodenně vystavovány diskriminaci, nejčastěji ve svých ekonomických a sociálních právech. Další problematickou oblastí je násilí na ženách či domácí násilí. Angažovanost státních orgánů je zřetelná přijetím strategie práv LGBT. Bohužel i přes přijetí strategie, která měla této skupině obyvatelstva pomoci, čelí tato komunita i nadále silnému násilí. V lednu 2013 se země stala členským státem Rady OSN pro lidská práva, což lze považovat za mírný pokrok směrem k lepšímu.⁷⁶

Pozitivní z hlediska dodržování lidských práv, bylo zavedení instituce ochránce lidských práv a svobod (ombudsmana). Dále bylo založeno také konkrétní Ministerstvo pro lidská práva a práva menšin, které bylo nezávislé na Ministerstvu spravedlnosti. Je zde tedy vidět jistá snaha o plnění těchto kritérií.⁷⁷ I když byly přijaty určité novely zákona a došlo k lepší propojenosti s evropskými standardy, role ochránce byla oslabena. Od roku 2018 můžeme spatřovat zlepšení v úřadu ochránce práv a svobod, ale i nadále je nutné zavádět reformy, které přinesou lepší vztahy s EU a mezinárodními normami.⁷⁸

Problematika porušování lidských práv se netýká pouze zranitelných skupin, nýbrž jsou tomu vystavováni také vězni. Zde se projevilo hlavně porušování lidských práv v oblasti mučení a špatného zacházení, což je třeba ihned vyřešit.⁷⁹ V oblastech prevence mučení a špatného zacházení došlo ke zlepšení přijetím nových strategií a reforem. Evropský výbor zaměřující se na mučení či nelidské zacházení po návštěvě jedné z věznic naléhal na vypracování dalšího plánu a zabránění výkonu těchto činů. Bylo tak učiněno po kauze, kdy čtyři policisté byli obviněni z pokusu o vraždu tří vězňů. Případů, kdy policejní orgány zneužívaly vězně, se objevilo mnoho, a je proto nutná reforma, která tomuto zabrání. Ve vězeňském systému dochází ke zlepšování podmínek a již se neobjevují případy mučení či zneužívání.⁸⁰ Černá Hora dosáhla

⁷⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2018 Progress Report. SWD (2018) 150 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

⁷⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

⁸⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2014 Progress Report. SWD (2014) 301 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

určité úrovni připravenosti v oblastech svobody projevu.⁸¹ Problematika nedostatečného zastoupení žen stále přetrvává, i když lze vidět snahy vlády, která podnikla určité kroky ke zvýšení účasti žen. První ženou kandidující na post prezidentky byla Draginja Vuksanovič, která získala 8 % hlasů, což je malé procento. V oblasti stejného pohlaví bylo dosaženo důležitého pokroku, kdy vláda schválila návrh zákona, který by legalizoval svazky homosexuálů.⁸²

Problémem zůstává i obchodování s lidmi za účelem prostituce či nucených prací. Je nutné vládě vytknout její neplnění potřebných standardů pro zabránění obchodování s lidmi. Již v roce 2020 byl legislativní a institucionální rámec v oblasti základních práv z velké části zaveden. V červenci 2020 parlament přijal zákon o možnosti manželství stejného pohlaví. Díky tomuto kroku se Černá Hora stala první zemí v regionu, která manželství stejného pohlaví legalizovala. Pozitivem je stoupající důvěra v instituce, jako jsou ochránce lidských práv a Ministerstvo pro lidská práva. V tomto období se samozřejmě objevovala řada problémů, například při útocích v souvislosti s volbami 2020 nebo také útocích na zranitelné skupiny obyvatelstva. I nadále přetrvává problematika v nízkém zastoupení žen a dochází k nerovnostem v zaměstnání či ekonomickým příležitostem.⁸³

V dubnu 2014 byl přijat akční plán, který svou strategii směřoval ke zlepšení postavení romských menšin, jež obecně čelí největší diskriminaci (zejména v zaměstnání). Pokroky v oblastech práva žen a rovnosti pohlaví jsou stále omezeny. I přes přijetí různých kroků k zamezení problematiky jsou lidská práva omezená.⁸⁴ Aktuálně je nutné, aby Černá Hora přijala mechanismy potřebné k ochraně zranitelných skupin před možnou diskriminací. V roce 2017 byla zveřejněna zpráva o provádění úmluvy OSN, týkající se všech forem diskriminace žen a také úmluvy OSN, týkající se osob se zdravotním postižením.

⁸¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2020 Progress Report. SWD (2020) 353 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

⁸² Freedom in the World 2019 Montenegro [online]. freedomhouse.org, [cit. 11. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2019>

⁸³ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2020 Progress Report. SWD (2020) 353 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

⁸⁴ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2014 Progress Report. SWD (2014) 301 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

Svobody myšlení či náboženství je v Černé Hoře zaručena. Jisté napětí můžeme ale spatřovat mezi srbskou pravoslavnou církví a černohorskou pravoslavnou církví, které řeší spory zejména kvůli majetku. V roce 2013 byl vydán akční plán k dosažení genderové rovnosti, jehož hlavním úkolem je zamezit diskriminaci v oblastech trhu práce.⁸⁵ Černá Hora ale dosáhla určité úrovně připravenosti v oblastech svobodného projevu. Pro lepší schopnost institucí zaměřených na lidská práva, je nutná důvěra občanů. V otázkách svobody myšlení a náboženství došlo k pokroku, což ale nemělo za následek zlepšení vztahů mezi srbskou a černohorskou pravoslavnou církví. Zde zbývá přijetí zákona o lepší transparentnosti a kontrole, co se týká přidělování státních prostředků.⁸⁶

Činnost těchto skupin je limitována hlavně nedostatkem kvalitního personálu, ale také dovednostmi. Zhoršila se situace v oblasti médií, v níž se zvýšily útoky na novináře.

2.2.2 Vnitropolitický vývoj

Úkolem politických elit je zajišťování míru a stabilizace v zemi, v tomto případě prostřednictvím evropské integrace. Mezi elity, které tento směr země určují, jsou jednoznačně řazeni prezident, premiér, ale také Ministerstvo zahraničních věcí. Zajímavostí Černé Hory je založení Ministerstva zahraničních věcí a evropské integrace.⁸⁷

V následující části bude představen vnitropolitický vývoj v zemi, který je taktéž důležitý z hlediska plnění politických kritérií. Mimo jiné bude důraz kladen na správné fungování demokracie, kde autorka představí fungování parlamentu, prezidenta, dále bude představen také stranický systém – dojde k popisu jednotlivých politických stran a jejich postoje k EU. S politickými stranami také souvisí volební systém, který v následující části bude taktéž nastíněn. Poslední část této podkapitoly se bude zaměřovat na občanskou společnost, která ve vyjednávání s EU hraje důležitou roli, jelikož může zastupovat méně funkční instituce v jednání s veřejností.

⁸⁵ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

⁸⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

⁸⁷ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

Demokratický stát

Pokud se ohlédneme za historickou stránkou, své současné rysy získal černohorský politický systém již ve fázi přechodu od komunistického režimu, tedy v době, kdy země byla ještě součástí Jugoslávie.⁸⁸

Demokracie v Černé Hoře šla poněkud jinou cestou než Srbsko. Existuje řada podobností se Srbskem, neboť Srbsko mělo celkový vliv během Miloševićova režimu na politické procesy v Černé Hoře. Stejně jako v Srbsku zde proběhly dva přechody k demokracii. První lze ztotožňovat se svržením komunistické vlády, což bylo uskutečněno převratem, ale na rozdíl například od Rumunska, tento převrat nebyl násilný. V tomto případě šlo o střet uvnitř komunistických elit, které byly podnícené občanskými nepokoji. Během druhého přechodu k demokracii docházelo opět k jiným střetům uvnitř elit, ty se konaly v nejužším vládnoucím kruhu, uvnitř vládnoucí strany. Skutečným přechodem lze nazvat rok 1997, nikoliv 1989. Přechod k demokracii byl ukončen až v období 1997–2000, kdy se konaly všeobecné svobodné volby.⁸⁹

Parlament

Obecně lze říct, že politické elity v zemi jsou víceméně nakloněny k přibližování EU. Pokud se podíváme na parlament blíže, v Černé Hoře je nazýván Skupština a hraje klíčovou roli při sledování postupu při jednání s EU. Od zahájení tohoto jednání parlament přispěl k evropské integraci posílením parlamentního dohledu nad tímto procesem. Tzv. *výbor pro evropskou integraci* je klíčovým orgánem při monitorování. Výbor získal řadu pravomocí, kdy mimo jiné může sledovat jednání, vyhodnocovat průběh a jménem parlamentu poskytovat stanoviska a pokyny.⁹⁰

Skupština je často spojována s problematikou částečných či úplných bojkotů, kterými byla brzděna. Mnohdy trvá delší dobu, než po dosažení dohody mezi vládou a opozicí začne vláda bez problémů fungovat. Protesty, které organizovala část opozice v září 2015, pokračovaly i během dalšího období. Vytvoření tzv. „vlády volební

⁸⁸ TOMOVIČ, Nikoleta, VUJOVIČ, Zlatko. Electoral and party system in Montenegro – A perspective of internal party democracy. Centar za monitoring i istraživanje CeMI: Podgorica, 2015, s. 11-12.

⁸⁹ Tamtéž, s.21-22.

⁹⁰ SKUPŠTINA. *Skupština u procesu pristupanja EU* [online]. skupština.me, [cit. 17. 6. 2022]. Dostupné na <<https://www.skupstina.me/me/pristupanje-eu/skupstina-u-procesu-pristupanja-eu>>

důvěry“ ukázalo schopnost Černé Hory překonat obtížnou domácí politickou situaci. Teprve až v roce 2017 se část opozice opět vrátila zpátky do zastupitelstva.⁹¹

Prezident

Prezident Černé Hory je volen v přímých volbách na pětileté funkční období a s možností jednoho znovuzvolení.

Co se týká vnitropolitického vývoje po zahájení vyjednávání, hned v roce 2013 se konaly prezidentské volby, kdy se prezidentem stal Filip Vujanovič, který již ve funkci prezidenta byl. Jistá kontroverze byla spojována s touto volbou, kdy část občanské společnosti volby považovala za zkorumpované a chtěla jejich opakování. Možná korupce se ale nakonec nepotvrdila. Protikandidátem Vujanoviče byl tehdy Milograd Lekić, který kandidoval z pozice nezávislého kandidáta, i když měl značnou podporu od opozice. Na rozdíl od Vujanoviče, vystupoval Lekić často proti korupčním aférám vysokých úředníků a usiloval o radikální změnu ve vedení země. Svou popularitu u občanské společnosti těžil právě díky svým radikálním postojům. Tehdejší prezident Vujanovič se ve svém portfoliu sám považuje za bojovníka s korupcí. Zde ale můžeme narážet na paradox, kdy často bývá kritizován za to, že sice hrdinsky mluví o důležitých změnách, ale ve finále neuskutečňuje žádné kroky ke změně.⁹² Ohledně vztahu k EU zastává proevropský postoj, který lze také dokládat na základě rozhovorů s evropskými straníky i představiteli ostatních členských států. Po celou dobu vládnutí se snažil o zrychlení přistoupení do EU.⁹³

Od roku 2018 je v čele státu Milo Djukanovič. I nynější prezident je proevropsky nakloněn, což lze dokládat jeho rétorikou v projevech mířených k tématu budoucí integrace. Již po prezidentských volbách slíbil, že bude prosazovat evropskou integraci potom, co se Černá Hora stala členským státem NATO.⁹⁴

⁹¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

⁹² CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. Politika rozšiřování..., s. 114-115.

⁹³ VIJESTI. *Vujanovič: Crna Gora radi na postizanju članstva u EU, opozicione partije da se vrate u Skupštinu* [online]. vijesti.me, 3. října 2017 [cit. 10. června 2022]. Dostupné na <<https://www.vijesti.me/vijesti/politika/62150/vujanovic-crna-gora-radi-na-postizanju-clanstva-u-eu-opozicione-partije-da-se-vrate-u-skupstinu> >

⁹⁴ DW. *Pro-EU Milo Djukanovič wins Montenegro presidential election* [online]. dw.com, 16. dubna 2018 [cit. 17.6.2022]. Dostupné na <<https://www.dw.com/en/pro-eu-milo-djukanovic-wins-montenegro-presidential-election/a-43411114>>

Podle Dukanoviče je proces „rozšíření EU o země západního Balkánu důležitý nejen pro region, ale také pro samotnou stabilitu a konkurenční schopnost Evropy“.⁹⁵

Stranický systém

Stranický systém Černé Hory lze definovat podle Sartoriho jako systém tzv. *jedné převládající strany*, kterou byla až do posledních voleb v roce 2020 Demokratická strana socialistů. Systém této země je vybudován na státním paternalismu a klientelismu z dob socialismu. Do nástupu Demokratické strany socialistů byla absolutně dominantní stranou komunistická strana pod nadvládou a vlivem srbské politiky, což způsobilo rozdělení černohorské strany na dvě frakce – reformně orientovanou Demokratickou stranu socialistů (DPS) a konzervativně orientované socialistické lidové hnutí (SNP). Tato strana také způsobila rozkol ve společnosti, na jedné straně ti, kteří podporovali unii Srbska, a na druhé straně ti, kdo se orientovali na nezávislost.⁹⁶

Stranický systém je v Černé Hoře poměrně stabilní. I přesto, že ve volbách soutěží celá řada stran, opozici lze považovat za slabou a poměrně roztržštěnou, která často i bojkotuje politické procesy.⁹⁷ V zemi, která má více než 600 000 obyvatel je registrováno přes 50 politických stran.⁹⁸

Aktuálně je systém Černé Hory vícestranný, figuruje zde mnoho stran, které ale povětšinou stojí v opozici. V zemi je registrováno více než 50 stran, do parlamentu se ale dostávalo pravidelně okolo pouhých sedmi stran.⁹⁹

Politické strany

Jsou nejaktivnějšími a nejsilnějšími politickými aktéry v zemi. V posledních letech jsou některé politické nevládní organizace přítomné a aktivní na veřejnosti téměř

⁹⁵ EUROPARL.EUROPA. *The EU will always have a stable partner in Montenegro, says President Dukanović* [online]. europa.eu, 2.10.2018 [cit. 19.6.2022]. Dostupné na <<https://www.europa.eu/news/en/press-room/20180926IPR14404/the-eu-will-always-have-a-stable-partner-in-montenegro-says-president-ukanovic>>

⁹⁶ SPAIČ, Boris. *Political Identities and Citizenship in Montenegro*. Faculty of Law, University of Belgrade, 2013, s. 3.

⁹⁷ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 12. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2020>

⁹⁸ BTI-PROJECT. *Montenegro Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 29. června]. Dostupné z: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MNE#pos7>

⁹⁹ STRMISKA, Maxmilián. Polarizací k dynamickému pluralismu? Příklad černohorského multipartismu [online]. journals.muni.cz, 2001 [cit. 1. července]. Dostupné na <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3871/5413>>

stejně, jako politické strany. V Černé Hoře je zajímavé, že je ve stranickém systému strana, která si udržela moc celých 25 let (Demokratická strana socialistů DPS).¹⁰⁰

První politickou stranou, která jak již bylo zmíněno byla nejdéle u moci, je strana Demokratických socialistů DPS. Tato strana byla založena v roce 1991, kdy se stala nástupcem bývalého vedoucího svazu komunistů. Strana chce takovou Černou Horu, jejíž hlavní podmínkou rozvoje je evropeizace. Strana vyhrála všechny volby v Černé Hoře od těch prvních v roce 1990. V červnu 2012 byla hlavní stranou, která zahájila rozhovory o členství v EU. Také podporuje vstup do NATO. Ve volbách 2012 kandidovala jako lídr evropské koalice. Vše se změnilo po volbách 2020, kdy nebyla schopna sestavit koalici, tudíž nemohla pokračovat ve své vládě.¹⁰¹

Druhou důležitou stranou je Sociálně demokratická strana (SDP), která byla založena v červnu 1993 po sloučení Sociálně demokratické reformní strany a Socialistické strany Černé Hory. Je charakteristická protiválečnou orientací a ostře vystupovala proti Miloševićovi. Cílem této strany je rozvoj „*demokratické mezinárodně uznávané a nezávislé Černé Hory, která drží krok s Evropou, aby poskytovala lepší život, větší práva a svobodu*“.¹⁰² I když je považována za malou stranu, dokázala v průběhu let hrát významnou roli na politické scéně. V roce 2012 byla součástí koalice pro evropskou Černou Horu, která byla tehdy vedena Milem Dukanovičem.¹⁰³

Mezi nové strany patří Sociální demokraté Černé Hory (DS), tato strana je oddělenou frakcí SDP. Téměř polovina stranických funkcionářů opustila SDP a vstoupila do nově vzniklé Sociální demokracie SD. Strana se profiluje podobně jako DPS, kdy prosazuje neoliberální hospodářskou politiku a proevropanství.¹⁰⁴

Politických stran, které Černá Hora má, je nepřeborné množství, a řada z nich je orientována krajně pravicově. Zde je nutné zmínit například stranu Demokratická fronta (DF), která je považována za populistickou stranu, jež se negativně staví jak v minulosti ke vstupu do NATO, tak také k současnému vstupu do EU. Tato strana je

¹⁰⁰ EUROPEAN FORUM. *European Forum for Democracy and Solidarity: Montenegro* [online]. europeanforum.net, [cit. 21.6.2022]. Dostupné na <<https://www.europeanforum.net/countries/montenegro>>

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

také charakteristická svými proruskými a prosrbskými názory, v minulosti protestovala proti zákonu, který zakazoval popírání genocidy v Srebrenici.¹⁰⁵

Volby

Volby a volební systém je nedílnou součástí správného fungování demokracie. V rámci této podkapitoly bude důraz kladen na volby od získání statusu kandidátské země. Součástí analýzy jsou jak parlamentní, tak také prezidentské volby. Autorka se na toto téma zaměřuje z důvodu zjištění postojů výherních politických stran k EU, aby zjistila, jestli převládají proevropské strany či nikoliv.

Všeobecné volby se konají pravidelně a jsou většinou kladně hodnoceny i mezinárodními pozorovateli. Přesto přetrvávají vážné obavy ohledně spravedlnosti volebního procesu, a to v souvislosti se zneužíváním veřejných prostředků.¹⁰⁶

V roce 2012 se konaly parlamentní volby, kdy se premiérem Černé Hory stal Milo Djukanovič, který mimo jiné vede Demokratickou stranu socialistů. Jeho osobnost můžeme považovat za velice aktivní právě v oblastech evropské integrace. Kromě toho se snaží o lepší vztahy také se zbytkem světa, a to v rámci různých vyjednaných projektů. I Djukanovič se zabývá bojem proti korupci a organizovanému zločinu. Zde také přichází paradox, kdy on sám je často spojován s korupčními kauzami buď na pozici hlavního, nebo vedlejšího aktéra.¹⁰⁷

Pokud se tedy zaměříme na výsledky těchto parlamentních voleb, vítězem se stala koalice s názvem *Evropská černohorská koalice*. Toto uskupení stran se skládá z Demokratické strany socialistů, Sociální demokratické strany a Liberální strany.¹⁰⁸

Následující parlamentní volby byly prezentovány nízkou mírou důvěry – hlavně v oblastech volebního rámce. Opoziční strany své rozhořčení projevovaly dlouhodobým bojkotem. Polická scéna byla do jisté míry roztříštěná a polarizovaná.

¹⁰⁵ TRKANJEC, Zeljko. *Minority government in Montenegro is a high-risk move* [online]. euractiv.com, 26. listopadu 2021 [cit. 29. června 2022]. Dostupné z: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/minority-government-in-montenegro-is-a-high-risk-move/

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s. 114-115

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 117-118.

Dalším důvodem k obavám byl nedostatek politického dialogu v rámci demokratických institucí.¹⁰⁹

Nová vláda byla zvolena v listopadu 2016 a premiérem se stal Duško Markovič. Zde můžeme vidět důležitou změnu, kdy na čtyřech pozicích ministerstev jsou nasazeny ženy. Došlo také k obnově Ministerstev pro evropské záležitosti a Ministerstva pro veřejnou správu, kdy byl ministr pro evropské záležitosti a jeho vyjednávač nuceni rezignovat z důvodu korupce a střetu zájmů, kterým následně čelili.¹¹⁰

V roce 2017 schválilo shromáždění bez řádné veřejné debaty balíček zákonů, které jen částečně splňují doporučení Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva a organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. Do přijatého balíčku zákonů můžeme řadit novely zákona o médiích, zákona o seznamu voličů, zákona o financování politických subjektů a volebních kampaní. Vstup do EU zůstal klíčovým cílem zahraniční politiky Černé Hory, a to i poté, co se v červnu 2017 stala členem NATO.¹¹¹

Po zatčení jednoho opozičního poslance v prosinci 2018 a následné „obálkové aféře“¹¹² se opozice postupně vrátila opět k bojkotu. Tento bojkot zapříčinil ještě větší oslabení kvalitní debaty. Prezidentské volby 2018 byly doprovázeny problémy, které by byly vyřešeny přijetím nezbytných opatření v případech kupování hlasů. Problematika se objevuje v souvislosti s volbami velmi často, při těchto posledních parlament dokonce zaznamenal 1100 případů, kdy docházelo k možným paděláním dokladů nebo paděláním podpisů.¹¹³

Po parlamentních volbách 2020 byl do funkce navrhnout Zdravko Krivokapič, lídr nejsilnější volební strany. DPS v parlamentních volbách v roce 2020 zaznamenala

¹⁰⁹ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 11. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2019>

¹¹⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2016 Progress Report. SWD (2016) 360 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

¹¹¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2018 Progress Report. SWD (2018) 150 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

¹¹² Jednalo se o aféru údajného podplácení, kdy byla předána obálka obsahující vysoký finanční obnos na financování volební kampaně. Obálková aféra vyvolala demonstrace opozice a občanské společnosti, požadující odstoupení Djukanoviče a konání nových voleb.

¹¹³ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2018 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 10. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2018>

nejsilnější výsledek jediné strany, když obsadila 30 křesel, bohužel si nedokázala zajistit většinu se svými tradičními koaličními partnery. Byly znát jisté obavy z přítomnosti radikálních stran, což by mohlo ovlivnit vyjednávání s EU. Vůdci koaličních stran se ale dohodli a veřejně přislíbili posílení vztahu s NATO a urychlení reformy pro EU. Poprvé od roku 1991 ve vládě budou chybět socialisté prezidenta Mila Djukanoviče.¹¹⁴ V roce 2021 byl vytvořen nový výbor pro komplexní reformu, který měl za úkol zlepšovat právní rámec a zajistit svobodné a spravedlivé volby.

Pochybnosti o následující vládě vycházely z úst prezidenta Djukanoviče, který se obává změny politického vedení země. Dále se přiklání k názoru, že je důležité mít aktivnější postoj k unijní politice, aby se v budoucnu mohla stát členským státem. Mimo jiné také zdůrazňuje, že je stěžejní, aby i EU začala příchod zemí západního Balkánu brát více vážně, neboť by ze stálého protahování mohlo dojít k silnému euroskepticismu jak ze strany vlády, tak také ze strany společnosti.¹¹⁵

Občanská společnost

Pokud se podíváme na další odvětví politiky, je občanská společnost pro toto téma velice důležitá. V Černé Hoře hraje důležitou roli, neboť v některých případech může zastupovat méně funkční instituce ve styku s veřejností.

Celkově je role nevládních organizací nesmírně důležitá, neboť hraje aktivní roli při tvorbě politik uskutečňovaných prostřednictvím povinných konzultací. Nevládní organizace mají za cíl posilovat demokratický rozvoj společnosti tím, že se snaží usnadňovat získávání informací občanům o otázkách, týkajících se hospodaření státu nebo také pomáhají ke komunikaci se státní správou, dále informují občany o procesech do EU. Všechny nevládní organizace jsou dobrovolné a snaží se vytvářet hodnoty, jako je důvěra a tolerance, správný chod demokracie, svobodná společnost, správné dodržování lidských práv, posilování právního státu a ekonomická prosperita.¹¹⁶

¹¹⁴ IROZHLAS. *Černohorci volili v parlamentních volbách. Podle prvních odhadů těsně vyhrála vládní DPS* [online]. irozhlas.cz, 30. srpna 2020 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/cerna-hora-montenegro-parlamentni-volby-politika-djukanovic-2008302238_gak

¹¹⁵ EUROSOP. *Černohorský prezident nepochybuje o evropské cestě země* [online]. eurosop.cz, 26. července 2021 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: <https://eurosop.cz/2021/07/26/cernohorsky-prezident-nepochybuje-o-evropske-ceste-zeme/>

¹¹⁶ GOV. *NGO* [online]. gov.me, [1. července 2022]. Dostupné z: <https://www.gov.me/en/article/cooperation-between-the-government-of-montenegro-and-ngos>

Společnost Černé hory je velice rozmanitá, neboť se skládá z několika různých národnostních etnik (Černohorců, Srbů, Bosenců, Albánců, muslimů, Romů a Chorvatů). Nelze tedy spatřovat většinové etnikum a je nutné podotknout, že Černohorci i Srbové mají stejná práva, a tudíž nelze někoho označovat za zvýhodněného.¹¹⁷ Diskriminaci čelí také Romové, Aškálievé, Egypťané a LGBT. Vláda sice v roce 2012 přijala strategii pro potírání diskriminace, ale jak je vidět, v plnění není zatím dostačující.¹¹⁸

Problematická je důvěra společnosti ve vládní instituce. Paradoxem je, že je důvěra společnosti mnohdy vyšší k nevládním organizacím než k vlastní vládě. Dáno je to mnohými důvody, například v informovanosti o korupčních kauzách. V období podepsání přístupové dohody se zvyšovala míra euroskepticismu, ale i tak byla podpora na dobré úrovni. V rámci veřejného mínění se využívá organizace CEDEM, která sleduje každoroční vývoj názorů na evropskou integraci¹¹⁹

Určitého pokroku při zlepšování spolupráce mezi orgány s organizacemi občanské společnosti bylo dosaženo v roce 2015. Posílení občanské společnosti je klíčovým krokem k lepšímu demokratickému systému. Vztahy mezi organizacemi občanské společnosti a úřady byly občas příliš vyhrocené a spojované s velkou nedůvěrou, pokud hovoříme o oblastech politické situace, právního státu a základních práv. Byly hlášeny a prokázány případy, kdy úřady nezákonně sledovaly organizace občanské společnosti a používaly administrativní zastrašování a právní hrozby. I kvůli tomuto byla nutná revize rozvojové rady, která sdružuje zástupce vlády a nevládních organizací, aby se předcházelo nezákonnému sledování.¹²⁰

Od května 2017 je Národní úřad¹²¹ pro spolupráci s nevládními organizacemi v působnosti Ministerstva veřejné správy, jehož úkolem je sledovat plnění vládní strategie, která byla pro toto vytvořena.¹²²

¹¹⁸ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. Politika rozšiřování..., s. 118-119

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

¹²¹ V roce 2017 byl vytvořen normativní rámec pro spolupráci mezi vládou a nevládními organizacemi. Tento úřad je složen ze zástupců vládního i nevládního sektoru. Dostupné z: <<https://www.gov.me/en/article/cooperation-between-the-government-of-montenegro-and-ngos>>

¹²² Tamtéž.

Ve zprávě z roku 2019 lze vidět značný pokrok, kdy jsou organizace občanské společnosti skutečně zapojeny do procesu tvorby politik. Rozhovory o spolupráci mezi veřejnými institucemi a občanskou společností se výrazně zlepšily po obnově činnosti Rady pro rozvoj nevládních organizací v roce 2018. Problém je shledáván v omezujícím přístupu k veřejným informacím. Byl vytvořen celkový právní a institucionální rámec pro svobodu projevu, sdružování a pokojné shromažďování. Začal se uplatňovat zákon „o nevládních organizacích, novelizovaný v roce 2017, a jeho stanovy, které definují standardizované a transparentnější mechanismy státního financování“.¹²³

Občanská společnost je i nadále aktivně zapojena do procesu přistoupení. Jejich role byla uznána na politické úrovni. V únoru 2020 zahájil předseda vlády řadu konzultací s občanskou společností, které jsou zásadní pro proces přistoupení Černé Hory. Tato iniciativa pokračovala v květnu 2020, protože byla dočasně zmrazena v březnu 2020 kvůli výskytu koronaviru.¹²⁴

¹²³ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2018 Progress Report. SWD (2018) 150 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

¹²⁴ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 12. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2020>

3 Srbsko

Z historického hlediska bylo Srbsko po většinu 20. století součástí Jugoslávie, kde mimo jiné stálo v pozici vůdčího státu. V roce 1992 byla vytvořena tzv. Svazová republika Jugoslávie, která se skládala ze zemí Srbsko, Černá Hora a Kosovo. Právě tato republika měla posléze zásadní vliv na boje na Balkáně a taktéž se jí přikládá konkrétní vina za genocidu spáchanou v Bosně a Hercegovině, Chorvatsku a Kosovu. Tyto události nabíraly takovou rychlost, že byl potřeba zásah mezinárodních organizací, kdy rada OSN zareagovala stanovením speciálního statusu pro Kosovo. Tento krok zapříčinil, že již Kosovo nebylo dále srbskou vnitřní záležitostí, tím pádem se nemohlo podílet na rozhodování o dalším fungování této země.¹²⁵

Jako jedna z mála zemí západního Balkánu se Srbsko již dvakrát setkalo se secesí svého území. Poprvé se to stalo v roce 2006, kdy se Černá Hora po vypsaném a následně i vyhraném referendu osamostatnila. Druhý odchod se konal ve spojitosti s Kosovem v roce 2008, kdy tato země vyhlásila jednostrannou nezávislost. S tímto činem se Srbsko vyrovnává dodnes a stále neuznává kosovskou suverenitu. Právě vztahy s Kosovem jsou určujícím prostředkem k postupnému přibližování EU.¹²⁶

3.1 Vývoj vztahů Srbska a EU do roku 2013

Zpožděné vyjednávání o vstupu Srbska do EU lze přikládat občanské válce s kosovskou osvobozenou armádou na konci 90. let. První znatelný krok byl učiněn v roce 1999, kdy Rada EU přijala společný postoj a otevřeně se vyslovila k možnosti přistoupení Srbska do EU. Do jisté míry se mohlo jednat také o jakousi motivaci k okamžitému ukončení konfliktu.¹²⁷ Konec roku 2000 je pro Srbsko specifický obnovou evropské cesty. Tato cesta byla zmítána neustálými překážkami a problematikou politických konfliktů. Srbsko oproti ostatním kandidátským státům západního Balkánu dostalo mnoho odlišných podmínek, které jiným nebyly stanoveny.¹²⁸ Evropská komise na základě možného zahájení vyjednávání o vstupu

¹²⁵ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s. 174.

¹²⁶ Tamtéž, s. 174-175.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ BAZIČ, Jovan. Relations of Serbia and European Union: Socio-historical determinants and the contemporary political issues. *Politeja*, 2019, roč. 60, č. 3, s. 310-311.

do EU stanovila v roce 2004 řadu priorit, které je nutné před zahájením vyjednávání splnit. Mezi tyto priority patří budování demokracie, vlády zákona, dodržování ústavy, dodržování lidských práv a další. Pozitivní ohlasy ze strany srbských elit byly tak znatelné, že EU rozhodla v roce 2008 o podepsání Stabilizační a asociační dohody SAA. O rok později se v této vztahové linii dosáhlo značného posunu, když byla zavedena bezvízová povinnost pro obyvatele. Ve stejném roce byl Srbsku udělen kandidátský status, když se značně posunulo ve svém jednání a o rok později, tedy v roce 2013, byly na základě rozhodnutí Rady Evropy otevřeny přístupové rozhovory.¹²⁹

Stěžejní bod spolupráce je pro EU a Srbsko vztah s Kosovem, který se vyostřil v roce 2008, kdy tato země vyhlásila svou nezávislost. Díky tomuto vyhlášení dlouhou dobu docházelo nejen k názorovým střetům, ale také k těm násilným. V dubnu 2013 byla podepsána první oficiální dohoda, ve které Srbsko bude uznávat kosovskou vládu jako svrchovanou nad územím Kosova, což také bylo považováno za první ústupek ze strany Srbska. Tyto dva státy si mimo jiné slíbily, že nebudou, jakkoliv blokovat postupující integraci do EU. Důležité je podotknout, že EU doposud nestanovila uznání samostatnosti ze strany Srbska jako jednu z podmínek vstupu do EU, avšak pro ukončení procesu je tento akt klíčový.¹³⁰

Podle Štefana Füleho, který byl v době zahájení procesu pověřený zkoumáním stavu země, „nemůžeme po Srbsku chtít něco, co nejsou schopny udělat ani všechny členské státy EU“.¹³¹

¹²⁹ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s. 176-177.

¹³⁰ Tamtéž, s. 179.

¹³¹ EURACTIV. *Srbsko nemusí pro zahájení přístupových jednání uznat Kosovo, tvrdí EK* [online]. euractiv.cz, . 10. října 2012 [cit. 21. 6. 2022]. Dostupné na < <https://euractiv.cz/section/rozsireni-eu/news/ek-srbsko-nemusi-pro-zahajeni-pristupovych-jednani-uznat-kosovo-fle-rozsireni-zprava-o-pokroku-v-oblasti-rozsireni-normalizace-010300/>>

3.2 Plnění politických kritérií po zahájení přístupových rozhovorů

EU se snaží podporovat proces přistoupení Srbska do EU, a to prostřednictvím evropského nástroje pro demokracii a lidská práva EIDHR a také organizací občanské společnosti a médií. Strategie EU pro oblast západního Balkánu jasně ukázala, že pokroky v právních oblastech jsou jedním ze základních předpokladů pro přistoupení. Právní stát funguje na principu, kdy všichni členové společnosti a také státních institucí podléhají zákonům stejně – bez ohledu na politickou většinu či postavení. Tento fakt přináší i důvod k tomu, aby srbský soudní systém prošel komplexní reformou, hlavně co se týká oblastí efektivity, odpovědnosti, nezávislosti a nestrannosti.¹³²

3.2.1 Právní stát a základní práva

Jak bylo již zmiňováno u Černé Hory, také srbský soudní systém představuje pro zemi značný problém. Již v prvním zkoumaném období byla v červenci 2013 přijata nová strategie, jejímž cílem je zlepšení celkového systému soudnictví, tato strategie byla přijata současně s akčním plánem. Konkrétní změny se měly zaměřovat na hlavní problémy srbského soudního systému, a to na nezávislost, nestrannost, kvalitu, odpovědnost a pravomocí. I když systém prošel řadou legislativních změn, některé problémy stále přetrvávají, například nadměrná angažovanost politických elit do rozhodování soudů. Srbský soudní systém byl také specifický vysokým počtem nevyřízených případů, což budilo jisté obavy. Podle zprávy o pokroku vydané EK v roce 2013 bylo nutné, aby země učinila razantní změny v ústavě, které by napomohly k řešení několika podstatných problémů v soudním systému země.¹³³ V prosinci 2013 byl přijat národní program ke snižování počtu nevyřízených případů, který měl za cíl

¹³² EU ZA TEBE. *Rule of Law* [online]. euzatebe.rs, [cit. 21. 6. 2022]. Dostupné na <<https://www.euzatebe.rs/en/sectors/rule-of-law>>

¹³³ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

snížit tento počet do konce roku 2018. Znepokojivý je počet nevyřízených případů, který do konce roku 2013 činil přes 2,8 milionů případů.¹³⁴

Zpráva z roku 2014 se nikterak nelišila od zprávy z předešlého období, neboť stále převládaly problémy týkající se fungování soudního systému (nezávislost, odpovědnost, nestrannost). Pozornost se měla upínat na přijetí jasných pravidel při jmenování předsedů soudů či řešení počtu nevyřízených případů. Podle EK je nutné se zaměřit na realizaci národní strategie a akčního plánu, což následně umožní ukázat, zda je Srbsko schopno pokračovat v plnění podmínek k přistoupení do EU. V roce 2014 byly mimo jiné podniknuty první kroky pro reformu soudnictví.¹³⁵ Pokud mluvíme o nezávislosti soudnictví, Nejvyšší rada pro soudnictví a Rada státního zastupitelství přijaly v červenci 2014 pravidla, která vyhodnocují práci soudců a státních zástupců. Také byl novelizován zákon o soudcích a státních zastupitelstvích, kde došlo ke změně počtu nominovaných kandidátů ze strany obou zmíněných rad. Do té doby bylo možné nominovat až tři kandidáty.¹³⁶

Nedostatek i nadále přetrvává v celkové délce řízení a počtu nevyřešených případů. Tento nedostatek je znatelný i v dalších obdobích. Nebyl dosažen pokrok, i když byl zaveden v roce 2014 národní program, který měl napomoci snížení těchto případů. To bylo způsobeno stávkou právníků.¹³⁷

Částečný pokrok můžeme spatřovat ve zprávě z roku 2015, kdy došlo k úspěšnému ukončení akčního plánu, který byl potřebný k otevření kapitoly 23. Dále byla přijata lepší pravidla pro hodnocení státních zástupců a soudců a také kroky ke snížení počtu nevyřízených případů.¹³⁸

Za poslední období 2020 došlo k určitému pokroku v oblastech týkajících se prosazování požadavků Komise či přijetí hodnocení soudců. Bohužel to, co se zatím nepovedlo nijak změnit, je vysoký počet nevyřízených případů. Tento fakt můžeme například přikládat typickosti srbského soudnictví, které je spojováno s častými

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2014 Progress Report. SWD (2014) 302 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

změnami legislativy, což nějakým razantním změnám nepomáhá. Evropská komise ve spojitosti se znatelnými nedostatky a absencí velkých posunů doporučila řadu řešení, které by Srbsko mělo zapracovat, aby se v této problematice mohlo posunout vpřed. Konkrétně se jedná o zavedení spravedlivého a transparentního systému soudnictví či přijetí nového zákona o bezplatné právní pomoci.¹³⁹ Soudnictví je nadále svázané s problémem vměšování politických elit do soudních rozhodování a v rámci složení soudů či způsobu voleb do Nejvyšší soudcovské rady. Pozitivum lze shledávat v úspěšném dokončení akčního plánu, který umožnil otevření kapitoly 23 *acquis* EU. Ve spojitosti se soudním systémem, bylo určitého pokroku dosaženo při vyšetřování vysoce postavených osob, které byly podezřelé ze spáchání válečných zločinů proti civilistům ve Srebrenici v 90. letech. V tomto případě bylo zatčeno 8 bývalých příslušníků speciálních policejních brigád Ministerstva vnitra. I přes úsilí o změny jurisdikce v oblastech válečných zločinů je počet jejich vyšetřování taktéž nízký, a pokud dojde k rozsudkům, jsou tresty mírné. Proto je nutné, aby Srbsko přijalo a implementovalo národní strategii pro domácí řešení válečných zločinů.¹⁴⁰

Jisté změny přicházejí v následujícím období, kdy došlo k pokroku v oblasti nevyřízených případů. Srbsko přijalo zlepšená pravidla pro hodnocení profesního výkonu soudců a státních zástupců.¹⁴¹

Celkově soudní systém obsahuje určitou míru připravenosti, ačkoliv bylo ve sledovaném období dosaženo omezených pokroků. Ústavní reforma byla znovu zahájena v prosinci 2020 a její dokončení bylo naplánováno na rok 2021. Komise doporučuje uskutečnit další kroky v systému jmenování soudců a jejich hodnocení, který je nutné přepracovat. Stále je nutné, aby Srbsko na svém soudním systému i nadále pracovalo, neboť v této chvíli není na takové úrovni, že by EK mohla kapitolu 23 oficiálně uzavřít.¹⁴²

¹³⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2020 Progress Report. SWD (2020) 352 final. V Bruselu, dne 6. října 2020

¹⁴⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Progress Report. SWD (2018) 152 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

¹⁴¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2021 Progress Report. SWD (2021) 293 final. Ve Štrasburku, dne 19. října 2021.

¹⁴² European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2020 Progress Report. SWD (2020) 352 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

Boj proti korupci

Strategie přijatá již ve výše zmiňovaném soudnictví se zaměřovala také na oblast korupce. Pozitivní ohlasy budilo zlepšení vyšetřování týkající se korupčních kauz na vysoké úrovni. V jedné z korupčních kauz byli mimo jiné stíháni dva bývalí ministři a předseda. Pro boj s korupcí byla zavedena v roce 2013 agentura, která ve svých činnostech vykazovala znatelné pokroky, nejvíce v provádění kontrol ohledně financování politických stran. V boji s korupcí je důležité, aby byl zachován proaktivnější přístup k následným vyšetřováním a spravedlivým odsouzením. Agentura také zahájila úkony spojované se svou publicitou, když spustila veřejnou protikorupční kampaň, jejíž snahou je seznámit veřejnost s úkoly a pravomocemi, které vykonává v zamezení vzrůstající korupce. Aktivní pozici si udržuje také protikorupční rada, která je činná hlavně během stíhání na vysoké úrovni. Přínosem jejich práce bylo stíhání organizovaného zločinu a korupce u sedmi obviněných, mezi kterými byli právě výše zmínění ministři.¹⁴³

V boji proti korupci existuje stále silný politický tlak. Srbsko pokročilo v případě zavedení doporučení, které vydala skupina států GRECO. V rámci celkového pokroku některá opatření, jež byla obsažena ve strategii boje proti korupci, byla opožděna a klíčový vývoj se očekával až později. Komise doporučovala, aby Srbsko zavedlo své právní předpisy tak, aby byly v souladu s evropskými a mezinárodními standardy. Právní předpisy se v tomto případě týkaly střetu zájmů, jež zajistí uvalení potřebných sankcí. Bohužel ani po realizaci strategie nedošlo k žádným konkrétním výsledkům.¹⁴⁴

Korupce i v následujících obdobích představuje problém, který je nutno vyřešit. Je ale nutné podotknout, že právní rámec byl z velké části zaveden a Srbsko ratifikovalo všechny hlavní mezinárodní nástroje proti korupci.

Jedním ze zdrojů korupce v Srbsku je nedostatečný ústavní a právní systém, konkrétně se jedná o problémy v řešení a zaostalosti některých zákonů. Problematickou oblastí je také financování politických stran, které je díky své

¹⁴³ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

¹⁴⁴ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2014 Progress Report. SWD (2014) 302 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

netransparentnosti ovlivňováno soukromými osobami, což v podstatě umožňuje lidem ovlivňovat politický vliv.¹⁴⁵

Jakékoliv úsilí ze strany protikorupčního úřadu zatím nepřináší žádné velké výsledky. Pokroku nebylo dosaženo ani v oblastech odsouzení nebo urychlení provádění protikorupční strategie. Stále existuje jen velmi malé procento pravomocně odsouzených za korupci na vysoké úrovni. Provozní kapacita příslušných institucí zůstala stále nerovnoměrná.¹⁴⁶

V roce 2019 byl přijat revidovaný zákon o prevenci korupce známý pod názvem zákon o protikorupčním úřadu. Pokud jde o prevenci korupce, skupina států GRECO v roce 2020 dospěla k závěru, že její doporučení o agentuře pro prevenci bylo splněno uspokojivým způsobem. Toto doporučení se týkalo potřeb přiměřeného stupně nezávislosti a finančních a personálních zdrojů, dále také rozšíření působnosti této agentury. Pro následné kroky bylo ale nutné učinit další reformy a změny, které napomohou zmírnit všechny tyto nedostatky.¹⁴⁷

Závěrem je pro Srbsko důležité, aby byl zlepšen právní rámec v boji proti korupci, který by byl účinný. Je nutné, aby vláda zvýšila povědomí občanů o problematice korupce, což by mohlo pomoci ke snížení případů týkajících se korupce.¹⁴⁸ Přestože v Srbsku došlo k řadě reformních kroků, nemělo to vliv na snížení míry korupce v mnoha segmentech společnosti, a to včetně policie.¹⁴⁹

Boj proti organizovanému zločinu

Právní rámec v této oblasti byl zaveden a následná spolupráce na regionální i mezinárodní úrovni dospěla ke znatelným výsledkům. I přes zahájení mnoha trestních stíhání, bývají konečná odsouzení bohužel vzácná. Do jisté míry můžeme říct, že je to spojováno s nezávislostí policie. Závislost policie na bezpečnostní zpravodajské službě u některých vyšetřování není v souladu se standardy EU. V oblasti policejní spolupráce si ale Srbsko vede dobře, i když se i zde objevuje řada nedostatků,

¹⁴⁵ PETKOVIĆ, Vlajko, PETKOVIĆ, Zorana. Corruption in Serbia. *International Review*, 2012, č. 3-4, s. 68-69.

¹⁴⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Progress Report. SWD (2018) 152 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

¹⁴⁷ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2019 Progress Report. SWD (2019) 219 final. V Bruselu, dne 29. května 2019.

¹⁴⁸ LITAVSKI, Jan. Social Consequences of corruption in the police in Serbia. *Centre for Security Policy*, 2012, s. 24-25.

¹⁴⁹ Tamtéž.

například co se týče nízké zaměstnanosti či potřebných zdrojů. V březnu 2013 vstoupila v platnost dvoustranná dohoda mezi policejními orgány Srbska a Černou Horou. I tato oblast je zmínána řadou nedostatků, například v nízké zaměstnanosti či míře potřebných zdrojů. Komise v roce 2013 doporučovala vytvořit systém jakéhosi kriminálního zpravodajství, který by měl za úkol udávat statistické údaje o prozatímních dosažených cílech. Dále zde bylo uváděno, že je nutné zavedení integrovaného systému, který by propojoval policii, státní zastupitelství a soudy s cílem potlačit organizovaný zločin. Pokud se zaměříme na boj proti terorismu, byla nutná novelizace trestního zákoníku, který zavádí trestné činy způsobené terorismem v souladu s mezinárodními standardy a *acquis* EU.¹⁵⁰

Srbsko je také zapojeno do regionální spolupráce v oblastech, které se týkají vymáhání práva. V roce 2014 došlo k dalšímu pokroku v oblasti policejní spolupráce, kdy se v Trebinji otevřelo Regionální policejní koordinační centrum pro Srbsko, Bosnu a Hercegovinu a Černou Horu. Úkolem tohoto centra je hlavně spolupráce v boji proti všem formám přeshraniční trestné činnosti. V tentýž rok Srbsko také podepsalo operativní dohodu s EUROPOLEM.¹⁵¹

V oblasti obchodování s lidmi Srbsko zůstává jak zemí původu, tak cílovou při obchodování pro všechny formy vykořisťování, tedy i co se týče sexuálních a pracovních. Celkový organizovaný zločin zůstává problémem a je nutné, aby bylo zabráněno pronikání organizovaného zločinu a korupce jak do politického a právního, tak také do ekonomického systému. Pro zlepšení boje proti této problematice bylo nutné posílit kapacity v organizaci, která má za úkol ochranu obětí. Právě tato organizace by měla snížit tuto problematiku. Pozitivem je navázání dobré mezinárodní i regionální spolupráce v oblastech drog. Dále Srbsko upravilo svůj trestní zákoník, aby mohlo stíhat za organizování či účastnění se války nebo ozbrojeného konfliktu v cizí zemi. V otázce boje s terorismem byla zřízena koordinační skupina k prevenci radikalizace a extremismu.¹⁵²

¹⁵⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

¹⁵¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

¹⁵² European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2021 Progress Report. SWD (2021) 288 final. Ve Štrasburku, dne 19. října 2021.

Pokrok lze spatřovat v roce 2015 v přijetí nového policejního zákona, reorganizaci Ministerstva vnitra nebo při přijímání hodnocení hrozeb SOCTA.¹⁵³ Přesto Komise poukazuje na nutnost zvýšit úsilí u vyšetřování širších zločineckých sítí.¹⁵⁴ Pokroku bylo dosaženo v oblastech řízení lidských zdrojů na Ministerstvu vnitra a policii, navíc byla zlepšena operační kapacita na obou zastupitelstvech. Pro období 2015 je specifické přijetí nové strategie a akčního plánu pro prevenci a boj proti obchodování s lidmi. Počet odsouzených i nadále zůstává nízký.¹⁵⁵

Je nutné podotknout, že stále přetrvává problém v oblasti organizovaného zločinu, kdy země neprokázala přesvědčivé výsledky ve vyšetřování ani během stíhání či odsouzení. I když se počet odsouzení oproti minulým letům snížil, i nadále to představuje problém.

Ochrana lidských práv a menšin

Evropská unie je založena na hodnotách, respektování lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, a to včetně práv menšin. Proto se EU aktivně zapojuje do podpory ochrany lidských práv v Srbsku, prostřednictvím různých programů na národní i regionální úrovni. Mezi klíčové pilíře funkční demokracie patří také svoboda projevu a svoboda médií, kdy jsou právě nezávislá a svobodná média nezbytná pro šíření spolehlivých a pravdivých informací, které mohou hrát aktivní roli v demokratickém procesu.¹⁵⁶

Za ochranu lidských práv zodpovídají orgány, jako jsou Úřad pro lidská práva a práva menšin, parlamentní výbory, ombudsman, zmocněnec pro ochranu rovnosti a také organizace občanské společnosti. Pro oblasti prevence mučení a špatného zacházení působí úřad ombudsmana jako národní preventivní mechanismus.¹⁵⁷

¹⁵³ Jedná se o tzv. hodnocení hrozeb závažného organizovaného zločinu (Serious and Organised Crime Threat Assessment). SOCTA je také produktem úzké spolupráce mezi EUROPOLEM, donucovacími orgány členských států a třetích stran, kde řadíme agentury EU, mezinárodní organizace a země mimo EU, které jsou součástí spolupráce s EUROPOLEM.

¹⁵⁴ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

¹⁵⁷ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

V této oblasti již existuje legislativní i institucionální rámec pro dodržování lidských práv. To ale neznamená, že je tato oblast bezproblémová.

Srbsko bylo během prvních let sledovaného období charakteristické velkým množstvím stížností na porušení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Největší počet rozsudků se týkal porušení práva na spravedlivý proces z důvodu délky řízení.

V oblastech svobody médií byla dekriminální pomluva. S problémem svobody projevu se objevují také obavy o organizovaných mediálních kampaních, které jsou mířené proti opozici či nezávislým orgánům. Tyto zprávy často popisují vyšetřování či oznamují zatčení kvůli uniklým zprávám u vyšetřování nebo stíhání. Pokud jde o svobodu projevu, v srpnu 2014 byl přijat balíček tří zákonů týkající se veřejných informací a sdělovacích prostředků, elektronických médií a veřejnoprávního vysílání. Boj proti násilí na ženách stále zůstává stěžejním.¹⁵⁸

V roce 2015 došlo k určitému pokroku pouze v oblasti svobody projevu. Znepokojivé zůstávají útoky na novináře a obvinění za tyto činy jsou vzácná. Celkově se tedy může zdát, že prostředí není příznivé pro uplatnění svobody projevu.

U ochrany práv komunity LGBT chybí dostatečná politická podpora. Do jisté míry docházelo k porušování svobody shromažďování, neboť byl v souvislosti s komunitou LGBT z bezpečnostních důvodů zakázán *Pride Parade* průvod. I nadále je potřebná podpora ze strany politických elit ohledně LGBT. Problémem je, že při výskytu diskriminace či násilí nedochází k podstatné politické reakci nebo náležitého sledování ze strany úřadů.¹⁵⁹

Nutnost změn je potřebná i ve věznicích, konkrétně při zacházení s vězni, aby jim byl zajištěn přístup ke spravedlnosti. S problematikou věznic je spojovaná nedostačující zdravotní péče. Podle zprávy z roku 2013 je nutné, aby byla přijata nová strategie dalšího rozvoje, konkrétně na období¹⁶⁰

¹⁵⁸ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2014 Progress Report. SWD (2014) 302 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

V červnu 2013 byla přijata komplexní antidiskriminační strategie, která přinesla mimo jiné zlepšení ochrany dětí před násilím. Je nutné, aby se Srbsko zaobíralo lidskými právy i v jiných skupinách (například zlepšování rovnosti žen a mužů na pracovišti nebo boj proti možnému násilí). Na základě zlepšení práv žen byly přijaty protokoly o postupech policistů a středisek sociální práce, které mají za úkol pomoci posílit ochranu před všemi formami násilí a pomoci. V oblasti rovnosti žen a mužů byla přijata nová strategie na období 2016–2020 a akční plán na období 2016–2018. Srbsko je první zemí mimo EU, která zavedla index EU pro rovnost žen a mužů. V rámci práv žen a rovnosti pohlaví byla v dubnu 2014 zřízena Rada pro rovnost žen a mužů jako meziresortní orgán. Komise upozorňuje na potřebu omezení násilí na ženách, kdy je nutné přijetí dalších opatření.

Problematické jsou také aktivity krajně pravicových organizací a násilných skupin, kdy tyto skupiny měly v minulosti zveřejnit černé listiny organizací a obránců práv, které označili za zrádce. Pozadu nezůstává ani angažovanost v ochraně menšin, neboť byl do jisté míry zaveden právní rámec.¹⁶¹

Celkově je prostředí dodržování lidských práv stále nepříznivé. V roce 2016 byl přijat nový zákon o veřejném shromáždění, který měl za úkol zaplnit volné místo po předchozím, jež byl vyhlášen za protiústavní.¹⁶²

Legislativní a institucionální rámec byl do velké části aplikován ale stále je nutné zavedení mnoha změn, které pokroky omezují. Je třeba, aby země zlepšila chod instituce pro lidská práva – zejména co se týká jeho nezávislosti.

3.2.2 Vnitropolitický vývoj

V rámci této kapitoly se autorka zaměří na hodnotící zprávy Komise a také na vnitropolitickou situaci z hlediska jednotlivých postojů politických aktérů k EU. Cílem této kapitoly je zjistit, zda se političtí aktéři na přístupu k EU shodují, či nikoliv.

Demokracie

¹⁶¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

¹⁶² European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2016 Progress Report. SWD (2016) 361 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

Přechod Srbska k demokracii byl plný státních konfliktů. Nástupnická komunistická strana v čele se Slobodanem Miloševićem vyhrála první demokratické volby v roce 1990, kdy bylo Srbsko největší republikou Jugoslávie. Byl zde patrný rozkol, jelikož Milošević a jeho spojenci usilovali o zachování centralizovaného federálního státu, ale naopak nově zvolení slovinští a chorvatští vůdci chtěli další decentralizaci nebo vystoupení z federace. Kvůli tomu nastal kolaps federace, což mělo za následek několik válek a posléze vytvoření nezávislých států. Tehdejší prezident Milošević zavedl ve zbytku Jugoslávie poloautoritářský režim. Napříč politikou existovaly rozvinuté klientelistické sítě, které ovládaly politiku.¹⁶³

Aktuálně je Srbsko parlamentní demokracií, která se zakládá na ústavě z roku 2006.¹⁶⁴ Politická práva a občanské svobody se v posledních letech zhoršovaly, což je dáno vládou premiéra Alexandera Vučiće a jeho Srbské pokrokové strany, která se k moci dostala v roce 2012. Tato vláda byla opakovaně kritizována za rozvíjení různých forem tlaku na média občanské organizace.¹⁶⁵

Parlament

Parlament slouží spíše k podpoře a schvalování návrhů exekutivy než k jejich kontrole.¹⁶⁶ I když je Srbsko parlamentní demokracií s více stranickými volbami, v posledních letech jsou díky vládnoucí straně SNS neustále porušována politická práva a občanské svobody.¹⁶⁷ Parlament má mimo jiné 250 členů a je jednokomorový.

Všechny vládnoucí elity v Srbsku od roku 2000 oficiálně prosazovaly vstup Srbska do EU. Hlavním důvodem, proč usiluje země o členství, je podle úřednice vlády Srbska Tanjy Meščević, „že se po reformách v přístupových jednání stane „moderním a efektivním státem, s lepší kvalitou života pro své občany“.¹⁶⁸

¹⁶³ BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 1. července]. Dostupné na <<https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>>

¹⁶⁴ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s.183-184.

¹⁶⁵ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2017 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2017>>

¹⁶⁶ BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 1. července]. Dostupné na <<https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>>

¹⁶⁷ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2019>>

¹⁶⁸ BAZIČ, Jovan. *Relations of Serbia and european union: socio-historical determinants and the contemporary political issues*. Univerzity of Pristina: Kosovska Mitrovica, 2019, s. 307.

V době vlády Nikoliče byl premiérem Aleksandar Vučić, který svůj post získal po předčasných volbách v březnu 2014. Vučić je lídrem Srbské pokrokové strany, která zvítězila ve volbách a získala nejvíce mandátů v srbském parlamentu. Vláda Srbska zastává jednotný postoj, co se otázky přistoupení týká.¹⁶⁹

Srbský parlament byl v prvním roce od získání statusu kandidátského státu velice aktivní a povedlo se mu uzákonit několik důležitých právních předpisů, které se dokázaly harmonizovat s *acquis* EU. V březnu 2013 byl upraven srbský jednací řád, který rozšířil konání veřejných konzultací a stanovil povinnosti ohledně provádění hodnocení dopadu na další vyjednávání. Nová vláda přijala Národní plán pro přijetí *acquis* na období 2013–2016, ten nahradil Národní program integrace na období 2008–2012, podle něhož bylo ukončeno 88 % plánované legislativy.¹⁷⁰ V tentýž rok byla přijata také usnesení s cílem zapojení do procesu vyjednávání spolu s dalšími zúčastněnými stranami – včetně občanské společnosti.¹⁷¹

Na konci zkoumaného období se srbský parlament nadále zapojoval do mezistranického dialogu, který byl veden Evropským parlamentem. Cílem tohoto dialogu bylo dosažení konsenzu v reformách, které mají spojitost s EU a jsou zásadní pro kvalitnější cestu do EU.¹⁷²

Srbská vláda podle zprávy EK považuje vstup do EU za svůj strategický cíl. Ministerstvo pro integraci do EU tentýž rok předložilo dokumenty, které souvisely s přistoupením. EK zemi doporučuje, aby její orgány kladly větší důraz na proaktivní a lepší komunikaci o EU. Období během roku 2019 je stále považováno za polarizované, což má negativní dopad na práci demokratických institucí, hlavně tedy parlamentu. Byla založena opoziční skupina Aliance pro Srbsko, která měla zamezit bojkotu parlamentních zasedání.¹⁷³

¹⁶⁹ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s. 184

¹⁷⁰ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2021 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 19. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2021>>

¹⁷³ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2019 Progress Report. SWD (2019) 219 final. V Bruselu, dne 29. května 2019.

Prezident

Srbská republika je z hlediska fungování státu parlamentní demokracií, kde je prezident volen v přímých volbách. Prezident má v zemi veškeré právo veta. Bez jeho souhlasu vláda ani parlament nepodnikají žádné kroky.¹⁷⁴

Prezidentem na začátku vyjednávání s EU byl Tomislav Nikolič, který ve své funkci nahradil Borise Tadiče. Cabada uvádí, že jeho prezentace působila tak, že „bychom mohli nabýt dojmu, že se o evropskou integraci nezajímá“.¹⁷⁵ To lze dokazovat také angažovaností východním směrem, kdy prováděl relativně časté návštěvy za ruským prezidentem Vladimírem Putinem. Jeho podpora Ruska byla natolik znatelná, že veřejně prezentoval Srbsko jako přítele Ruska. V otázce evropské integrace je nakloněn k podpoře budoucího začlenění do EU a sliboval, že „země splní kritéria do roku 2018, aby mohlo Srbsko v tomto roce vstoupit“.¹⁷⁶

V roce 2017 se konaly prezidentské volby, následně byl tehdejší prezident Tomislav Nikolič nahrazen Alexanderem Vučićem. Původně byl Vučić členem Srbské radikální strany, která byla charakterizovaná euroskeptickým postojem k evropským tématům. V roce 2014 se stal předsedou vlády a svůj postoj k EU změnil. Další prezidentské volby se konaly v roce 2022, kdy svůj post opět obhájil Alexander Vučić.

Stranický systém

Stranický systém je značně roztržštěný, stále více polarizovaný a většinou mu dominují jednotlivci, z nichž někteří působí v politice více než dvě desetiletí.¹⁷⁷

Až do počátku 90. let byla v čele Jugoslávie jedna hlavní strana, a to Svaz komunistů Jugoslávie. V dnešní době je stranický systém víceméně různorodý, objevuje se celá řada názorově odlišných stran, které se chtějí dostat do parlamentu.

¹⁷⁴ BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 1. července]. Dostupné na <<https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>>

¹⁷⁵ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s. 184.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 4. července]. Dostupné na <<https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>>

I přesto je ale charakterizován dominancí jedné politické strany – Srbské pokrokové strany (SNS).¹⁷⁸

Politické strany

Pokud se podíváme na konkrétní politické strany, objevuje se štěpná linie v otázce přistoupení k EU. Ohledně Srbské pokrokové strany se objevují spekulace, že ovládá politické a veřejné dění, kontroluje média a likviduje opozici. Svůj stranický program naklání pozitivně na evropskou integraci. Premiér Alexander Vučić dovedl zemi k normalizaci vztahů s Kosovem a k úspěšnému posunu k přístupovému procesu.¹⁷⁹

První zkoumanou stranou je Srbská pokroková strana (SNS), která vznikla odtržením poslanců v parlamentu ze Srbské radikální strany (SRS). Strana byla zaregistrovaná v roce 2008 jako středová a konzervativní. Cílem je boj za vyšší životní úroveň, boj proti kriminalitě a korupci. Popularita strany byla znovu potvrzena během prezidentských voleb v roce 2017, ve kterých zvítězil Vučić. Pod jeho vedením byly normalizovány vztahy s Kosovem a byla zahájena jednání o přistoupení k EU. Obecně je Vučić vnímán jako úspěšný bojovník proti korupci a organizovanému zločinu. Opozice jej obviňuje z toho, že čím dál více kontroluje média a ničí své politické oponenty prostřednictvím bulvární propagandy.¹⁸⁰

Další stranou je Socialistická strana, která získala jako druhá nejvíce hlasů. V rámci postoje k EU se tato strana přidala k evropské koalici a integraci do EU považují za hlavní cíl. Dalšími stranami, které se veřejně hlásí k podpoře vstupu země do EU, je Demokratická strana a Nová demokratická strana. Stranou, která se prezentuje silně protievropsky i proti další možné spolupráci, je Srbská radikální strana, ta se ale do parlamentu nedostala.¹⁸¹

Demokratická strana (DS) byla založena v roce 1990, skupinou srbských intelektuálů jako obroda původní Jugoslávské demokratické strany. V rámci opozice po volbách 2003 měla zásadní roli a vystupovala proti dominantním krajním

¹⁷⁸ CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování...*, s.184.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ EUROPEAN FORUM. *European Forum for Democracy and Solidarity: Serbia* [online]. europeanforum.net, [cit. 21. června 2022]. Dostupné na <<https://www.europeanforum.net/countries/serbia>>

¹⁸¹ Tamtéž.

nacionalistickým silám SPS a SRS. DS je pevným zastáncem integrace Srbska do EU a spolupráce s ICTY.¹⁸²

Sociálně demokratickou stranu (SDS) založil Boris Tadić, když v roce 2014 vystoupil z Demokratické strany. Cílem bylo zúčastnit se voleb v roce 2014 s novou stranou. Strana je orientována jako sociálně demokratická, středolevá a podporující vstup Srbska do EU. Kromě toho je členem progresivní aliance. V roce 2020 bojkotovala parlamentní volby, a proto není zastoupena v parlamentu.¹⁸³

Pro dosažení širokého proevropského konsenzu, který je pro cestu do EU zásadní, je klíčové vytvoření debaty napříč stranami. V roce 2019 se vyskytoval určitý bojkot opozičních stran vůči parlamentu. V Bělehradě se konaly týdenní protivládní protesty, které byly vyvolány reakcí na útoky proti vůdci jedné z opozičních stran. Několik opozičních stran zastávalo názor, že bojkot z jejich strany bude pokračovat do chvíle, než budou splněny jejich požadavky na svobodné a spravedlivé volby.¹⁸⁴

Mezi strany, které mají spojitost s problematikou vstupu do EU, řadíme Srbskou radikální stranu, Demokratickou stranu Srbska a další. Všechny tyto strany lze charakterizovat jako euroskeptické, ale rozlišují se v míře intenzity. Všech těchto pět stran si zajistilo parlamentní zastoupení alespoň jednou a je možné je považovat za relevantní.¹⁸⁵

Jedinou stranou, která byla přítomna v období od udělení statusu kandidátské země až do roku 2021, bylo levicové hnutí socialistů, které vzniklo v roce 2008. Před volbami v roce 2012 se strana stala součástí koalice Srbské pokrokové strany. Zajímavostí je, že se tato koalice skládala z pravicových i levicových stran, které často zastávaly protievropské postoje.¹⁸⁶

Mezi pravicové strany řadíme strany *Enough is Enough*, Demokratickou stranu Srbska nebo také zmiňovanou Srbskou radikální stranu. Od doby oddělení a vzniku dvou frakcí, což bylo také považováno za jednu z největších změn stranického

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2019>>

¹⁸⁶ STYCZYŃSKA, Natasza; DAJČ, Haris. Between the past and the future: Eurosceptic political parties and the EU integration of Serbia. In: *The Right-Wing Critique of Europe*. Routledge, 2022, s.150

systemu, se Srbská radikální strana začala charakterizovat jako tvrdě nacionalistická a protievropská.¹⁸⁷

Další silně protievropskou stranou je Srbská lidová strana, která byla založena v roce 2014 a je také považována za nacionalistickou a rusofilskou, neboť Rusko považuje za nejlepšího ekonomického partnera.¹⁸⁸

Volby

Součástí každé správné demokracie jsou svobodné volby a správný volební systém. V následující části bude důraz kladen stejně jako u Černé Hory, na volby od získání statusu kandidátské země.

V březnu 2014 se konaly předčasné volby a do parlamentu se dostaly strany, které schvalovaly evropskou integraci a považovaly ji za hlavní cíl země. Politické strany tvořící vítěznou koalici byly – *Budoucnost, ve kterou věříme* (Srbská pokroková strana a Socialistické hnutí), jako další se do koalice dostala *Socialistická strana Srbska, Jednotné Srbsko a Spojená strana důchodců*.¹⁸⁹

V roce 2016 se konaly předčasné parlamentní volby. Po těchto volbách vůdci několika opozičních stran obvinili SNS z toho, že se pokusila tyto volby zmanipulovat. Podle OBSE byl zaznamenán jistý tlak na pracovníky veřejného sektoru, aby hlasovali pro vládnoucí stranu. V těchto volbách vyhrála SNS. Na třetím místě se umístila krajně pravicová Srbská radikální strana SRS. Dále se zde umístilo také progresivní hnutí *Enough is Enough* a koalice v čele s Demokratickou stranou. V srbském parlamentu se také objevuje prounijní blok *Aliance za lepší Srbsko*, ale také euroskeptická strana *Dveri – Demokratická strana Srbska*. Další místa již dostaly strany zastupující etnické menšiny.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2014 Progress Report. SWD (2014) 302 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

¹⁹⁰ STOJIĆ, Marko. Contesting the EU on the periphery in times of crisis: party-based Euroscepticism in Serbia. *East European Politics*, 2021, s.5.

V dubnu 2017 se konaly prezidentské volby. Po rezignaci premiéra Vučiće a následném zvolení prezidentem se nová vláda v čele s Anou Brnabić ujala úřadu v červnu 2017. Poprvé v historii této země se stala premiérkou žena.¹⁹¹

V roce 2020 se konaly parlamentní a místní volby i přes riziko pandemie COVID-19 a opakující se předchozí volební nesrovnalosti. Kvůli bojkotu voleb ze strany hlavních opozičních stran mělo Srbsko poprvé ve své demokratické historii parlament bez skutečné opozice, což podkopává demokracii a politický dialog.¹⁹²

Četnost voleb, kdy v období 2012–2021 proběhly čtvery parlamentní, dvoje prezidentské a místní, brání rozvoji politiky a provádění reformních procesů. Srbsko čelí vážným problémům v oblasti právního státu, svobod sdělovacích prostředků a participativní demokracie.¹⁹³

V červnu 2020 se konaly řádné parlamentní volby. Tentýž rok byly zavedeny nové instituce, které se zabývaly ochranou lidských práv (konkrétně šlo o péči o rodiny či menšinová práva). V první polovině roku 2021 byly obnoveny reformy související s přístupem do EU a zajištění právního státu se stalo jednou z klíčových priorit. Tyto volby byly také charakterizované intenzivní politickou polarizací, kdy byl četný bojkot většiny opozice. Pouze tři politické strany překročily potřebnou 3 % hranici. Mezi tyto strany patřila Srbská pokroková strana SNS, která byla vedena srbským prezidentem.¹⁹⁴

V rámci těchto voleb se vyskytovaly nesrovnalosti během kampaní a také v den voleb. Co se týká volebních zákonů, většina z nich již do určité míry odpovídá mezinárodním standardům, ale bohužel některá pravidla jsou i nadále chybná. Volební řízení v Srbsku bývá často netransparentní. Výraznou změnou byla změna volební klauzule, která se v roce 2020 změnila z pěti procent na tři procenta. Jelikož se toto stalo pár týdnů před volbami, bylo to považováno za možný pokus o oslabení opozice.¹⁹⁵

¹⁹¹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Progress Report. SWD (2018) 152 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

¹⁹² BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 1. července]. Dostupné na <<https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>>

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2020 Progress Report. SWD (2020) 352 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

¹⁹⁵ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2021 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 21. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2021>>

Všechny výsledky na evropské cestě do EU byly dosaženy s výraznými kompromisy a ultimáty, což podněcovalo protievropské nálady a odpor proti přistoupení do EU i ve veřejnosti. Proto jsou v Srbsku názory občanů velmi rozdílné a občas oscilují v závislosti na aktuálním politickém dění. Postoje k členství Srbska v EU vytvářejí z velké části vládnoucí elity, parlamentní strany, nevládní organizace, zájmové skupiny, média a veřejné osobnosti. ¹⁹⁶

Občanská společnost

Občanská společnost v Srbsku a její aktivita a fungování byla ovlivněna taktéž vývojem, který byl se Srbskem spojován. Podle ústavy je státem srbského lidu a všech občanů, kteří zde žijí. Zatímco ústava zdůrazňuje etnickou srbskou většinu, poskytuje také práva etnickým menšinám. ¹⁹⁷

V této oblasti je nutné zajištění spolupráce mezi vládou a občanskou společností na vysoce kvalitní úrovni. Hraje klíčovou roli při zvyšování povědomí o občanských a politických právech. Úřady podnikly řadu kroků, aby pomohly k zapojení občanské společnosti do procesu přistoupení, a to v pravidelných intervalech. V červnu roku byl zřízen Národní konvent o EU jako tzv. *platforma pro spolupráci s občanskou společností*. ¹⁹⁸

Organizace občanské společnosti a obránci lidských práv hrají klíčovou roli při zvyšování povědomí o občanských a politických právech v prostředí, které je nepřátelské vůči kritice. Občanská společnost i nadále roste, zejména na místní úrovni. Předseda vlády svolává pravidelná setkávání se zástupci předních organizací občanské společnosti. Podle zpráv komise byla nutnost zlepšení spolupráce mezi vládou a občanskou společností a je nutný mechanismus zajišťující tento dialog. ¹⁹⁹

Spolupráce mezi občanskou společností a parlamentem v oblastech jednání s EU se zlepšila – především prostřednictvím národního konventu o evropské integraci, jak také dokládají konzultace ke kapitolám 23 a 24.

¹⁹⁶ BAZIČ, Jovan. *Relations of Serbia and European union: socio-historical determinants and the contemporary political issues*. University of Pristina: Kosovska Mitrovica, 2019, s. 307.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

V současnosti probíhá řada projektů financovaných EU a realizovaných ve spolupráci se srbskými úřady a organizacemi občanské společnosti, které jsou zaměřené na plnou ochranu a respektování základních práv každého občana bez ohledu na věk, pohlaví, schopnosti, etnickou příslušnost či sexuální orientaci.²⁰⁰

²⁰⁰ EU ZA TEBE. *Rule of law* [online]. Dostupné na <<https://www.euzatebe.rs/en/sectors/rule-of-law>>

4 Komparace obou států na základě politických kritérií

V rámci této kapitoly bude prováděna srovnávací analýza obou zemí, která povede k nalezení odpovědí na určené výzkumné otázky. Tuto kapitolu autorka postavila zejména na své vlastní komparaci, jež vychází z předchozích kapitol. Analýza bude prováděna na základě stanovených politických kritérií, které každá země musí splnit, aby se mohla stát členskou zemí EU.

Politická kritéria vycházejí z hodnotících zpráv Evropské komise, jež je každoročně vydává. Toto srovnání nám přinese výsledek, která země je napřed a která má blíže k možnému uzavření všech potřebných kapitol.

Komparativní analýza bude doplňována také z každoročních globální zpráv v indexu demokracie z *FreedomHouse*. Tyto zprávy se dělí do dvou oblastí zkoumání, kdy se první opírá o problematiku politických práv a druhá o dodržování občanských práv. Z hlediska politických práv jsou stěžejní kategorie – volební proces, politický pluralismus a participace a fungování vlády. U občanských svobod je brán zřetel na svobodu projevu a přesvědčení, sdružení a organizační práva, právní stát a osobní autonomie a práva jednotlivce. Podle náležitosti plnění je každá tato oblast bodována škálou, kdy čím horší situace v zemi je, tím méně bodů dostane.²⁰¹

Na začátek je nutné podotknout, že obě země se vyskytují na odlišné pozici nejen z hlediska přístupových procesů, ale také z důvodu, že získaly status kandidátské země v odlišných termínech. U Černé Hory se jednalo o rok 2011, u Srbska hovoříme až o roku 2013.

4.1 Politická kritéria

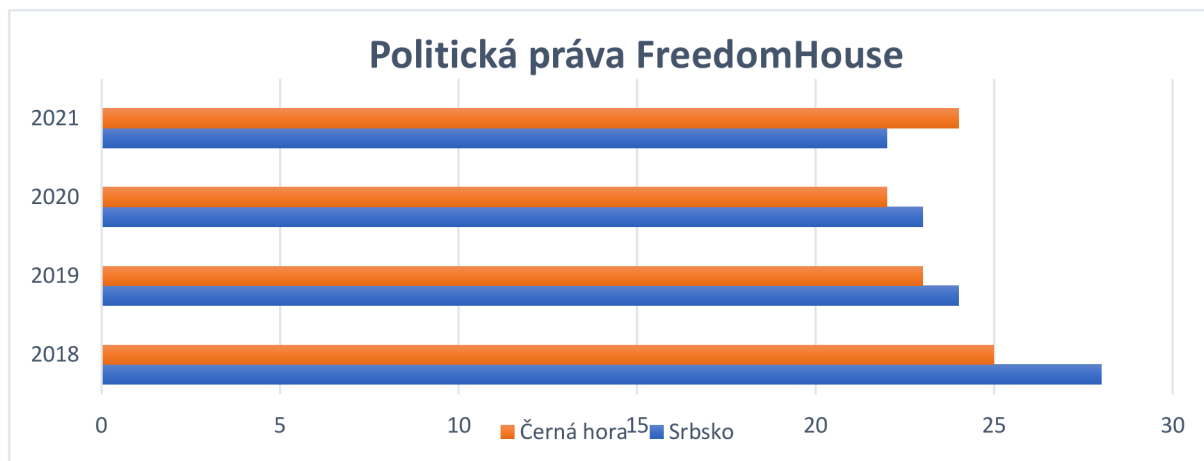
Demokracie a stát

Z hlediska indexu *Freedom House* jsou obě země považovány za částečně svobodné. Tento index vychází ze dvou oblastí – politických práv a občanských svobod. A právě podle tohoto výzkumu můžeme říct, že Srbsko i Černá Hora v oblasti

²⁰¹ FREEDOM HOUSE. *About Us* [online]. freedomhouse.org, [19. června 2022]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/about-us>

politických práv dosahovaly každým rokem nižších výsledků, což je dáno také zhoršující se situací ve státě. Pokud se podíváme na konkrétní příklady, nejproblematičtější oblastí stále zůstává míra korupce uvnitř státu.

Graf č. 1: Politická práva

Zdroj: vlastní zpracování

Pokud tyto země srovnáme z hlediska fungování státu, jeví se Černá Hora jako více přiblížená členství v EU než Srbsko. To lze také podložit snahou již před samotným udělením statusu, kdy se už v roce 2002 rozhodla vyměnit svou měnu za euro, což se ale členským státům nelíbilo. Druhým důležitým milníkem bylo referendum o nezávislosti a s tím související odtržení od Srbska, se kterým do té doby tvořila společný stát. O rok později již podepisovala dohodu o stabilizaci a přidružení SAA, tím se otevřela cesta budoucnosti v EU.

Ohledně Srbska takové prvotní vyhlídky nebyly. Země je spojována s řadou problémů již před započítím vyjednávání, a to nejen v souvislosti s odtrhnutím Černé Hory, ale také kvůli historickému milníku, kdy Srbsko bylo strůjcem válečných zločinů v Jugoslávii v 90. letech. Je nutné zmínit také vyhrocené vztahy s Kosovem, které v roce 2008 vyhlásilo nezávislost, jež do dnešní doby Srbsko neuznalo. I když se uznání Kosova nestalo oficiální podmínkou EU, je to pro ukončení procesu klíčový akt.

V oblasti demokracie a právního státu panuje jistá podobnost u obou zemí. Z demokratického hlediska lze říct, že politické elity jsou v zemi víceméně nakloněny na stranu přibližování k EU. Již od samotného vyjednávání se Černá Hora

prezentovala proevropsky. Snaha je zjevná i v rámci vytvoření Ministerstva zahraničních záležitostí a evropské integrace, za účelem lepšího vyjednávání s EU.

Případ Srbska je v otázce proevropského postoje skeptičtější. Přístup Srbska byl dlouhou dobu ovlivněn vládou, která byla zaměřena spíše proti evropské politice a svou spolupráci rozvíjela především s východními partnery. Míra euroskepticismu není citelná jen u některých parlamentních stran, ale také mezi občany (euroskepticismu je zde dokonce nejrozšířenější ze všech kandidátských států).

Co se týče problematiky uvnitř státu, je černohorský i srbský systém spojován s vysokou mírou korupce, kdy například prezidentské volby z roku 2013 byly podle občanské společnosti zkorumpované. Tato domněnka se ale nakonec nepotvrdila. Že je systém ovlivňován korupcí, lze doložit také kvůli korupčním kauzám vysokých úředníků. Postupně se zhoršovala také míra důvěry společnosti ve způsob volebního systému, což bylo mimo jiné způsobeno také mírou korupce. Po volbách v roce 2020 se začaly objevovat radikální strany, které byly vymezeny proti vztahu s NATO a EU.

Vnitropolitický vývoj

Všechny vládnoucí elity v Srbsku byly od roku 2000 nakloněny prosazování vstupu země do EU. Jistý problém ale můžeme vidět ve vysoké angažovanosti v rámci ruských vztahů, kdy se Srbsko prezentuje na jednu stranu jako velký zastánce vstupu do EU, ale na druhou stranu je velkým podporovatelem ruského režimu. Vnitropolitický systém je charakteristický tím, že do počátku 90. let mělo Srbsko pouze jednu hlavní stranu, ale v dnešní době můžeme hovořit o různorodém systému. Přístup Srbska ohledně vstupu do EU se ale postupem času začal měnit a v posledních letech, obzvláště po pandemii COVID-19, je prioritou vstupu do EU upozaděna vládou Srbské pokrokové strany. Tuto situaci lze také dokládat několika problémy. Jedním z nich je nedostatečný pokrok směrem k integraci, který napomohl ke skeptičtějším názorům i ze strany občanů. Dalším problémem je fakt, že Srbsko stále nevyřešilo otázku nezávislosti Kosova, tím pro něj zůstává stěžejním problémem. Dalo by se říct, že země viditelně odmítá hodnoty EU, neboť se v průběhu několika let nedospělo k žádné razantní změně. Další problematikou je posilující se vztah Srbska s Ruskou federací, který je v současné době nepřijatelný.²⁰² Vztah s Ruskou federací byl zřetelný již před

²⁰² PÉREZ, Alejandro Esteso. *Serbia's EU bid is over: five reasons why* [online]. Neweasterneurope.eu. 23. září 2020, [cit. 19. 6. 2022]. Dostupné na <<https://neweasterneurope.eu/2020/11/23/serbias-eu-bid-is-over-five-reasons-why/>>

samotným získáním statusu kandidátské země, kdy se například srbské parlamentní volby v roce 2008 daly charakterizovat soutěží mezi proevropskou a proruskou tematikou. Tato informace byla dána řadou spekulací o ruském vlivu do ekonomiky státu, či zřízení údajných ruských základen v Srbsku. Po těchto volbách se do čela státu postavila koalice „Za evropské Srbsko“, která mimo jiné prohlašovala, že si Srbsko „vybralo Evropu, před východním rivalem“. ²⁰³

Černohorské politické elity jsou od počátku vyjednávání nakloněny pozitivně k přiblížování. Důležitou roli v postupu při jednání s EU hraje černohorský parlament, který přispěl k evropské integraci posílením dohledu nad procesem vyjednávání. Na základě toho byl založen výbor pro evropskou integraci, který má za úkol monitorování dosavadních úkonů. Výraznou euroskeptickou stranou je strana Demokratická fronta, která je charakteristická právě odmítavým postojem jak vůči EU, tak také vůči NATO. Většina stran v černohorském parlamentu je nakloněna proevropsky.

Boj s korupcí

S fungováním politického systému souvisí do jisté míry také korupce, která je pro obě země problematická. Černá Hora ve snaze o boj s korupcí zavedla tzv. *protikorupční výbor*, který měl napomoci k vyřešení tak značného problému. Podle FH indexu každoročně dosahovala nízkého hodnocení také kvůli provázanosti s korupcí v nejvyšších řadách státu. Pokroky nejsou zřetelné, neboť se nepodařilo dosáhnout razantních změn legislativního a institucionálního rámce. Kritizována byla následně také protikorupční agentura, která kvůli nedostatkům nepomohla k odhalování a následnému potlačování korupce. ²⁰⁴

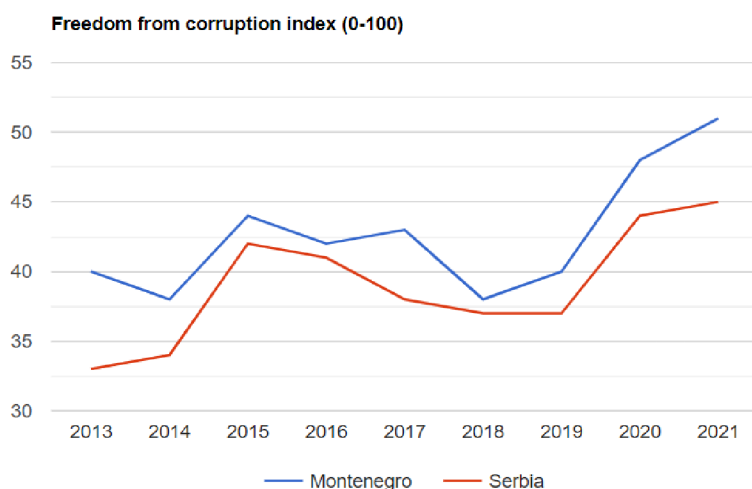
Co se týče problematiky uvnitř státu, je černohorský i srbský systém spojován s vysokou mírou korupce, kdy například prezidentské volby z roku 2013 byly podle občanské společnosti označeny za zkorumpované. Tato domněnka se ale nakonec nepotvrdila. Že je systém ovlivňován korupcí, lze doložit také kvůli korupčním kauzám vysokých úředníků. Postupně se zhoršovala také míra důvěry společnosti ve způsob volebního systému, což bylo mimo jiné způsobeno také mírou korupce. Po volbách

²⁰³ KONITZER, Andrew. Serbia between East and West. Russian history, 2011, roč. 38, č. 1, s. 103-124.

²⁰⁴ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 12. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2020>

v roce 2020 se začaly objevovat radikální strany, které byly vymezeny proti vztahu s NATO a EU.

Graf č.2 – Index míry korupce

Zdroj: Transparency International

Podle grafu č. 2 je patrný pokrok v oblasti korupce u obou zemí, které se již dostávají na stupnici k hranici 50 bodů. Aby byly plně bez zásahů korupčních praktik, je nutné, aby na své cestě výše pokračovali.

Korupce v Srbsku se podle průzkumu *Transparency International* za posledních 10 let nezměnila. Je stále spjata s politickou dynamikou, což má za následek zjetí státu a politickou kontrolu nad veřejnými institucemi, soudnictvím a legislativou.²⁰⁵ Navzdory úrovni připravenosti Srbska na opatření v boji proti korupci neexistuje žádný měřitelný dopad na reformy a prevence. Provádění reforem je jednou z největších politických výzev, které dokládají nedostatky politické vůle srbských orgánů tento problém vyřešit.²⁰⁶ Pokrok nenastal v žádné oblasti, zvláště k němu nedošlo na úrovni vysokých politik.

Oblastí korupce ve světě se mimo jiné zabývá také organizace *Transparency International*, která vydává indexy vnímání korupce. Skóre každé země je vnímáno na stupnici 0–100, kdy 0 znamená vysoce zkorumpovaný a 100 velmi čistý.²⁰⁷

²⁰⁵ TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Country data* [online]. transparency.org, [cit. 19. 6. 2022]. Dostupné na <<https://www.transparency.org/en/countries/serbia>>

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ TRANSPARENCY. *The ABCS of the CPI: how the corruption perceptions index is calculated* [online]. transparency.org, 20. prosince 2021, [cit. 19. 6. 2022]. Dostupné na <<https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>>

Občanská společnost

V rámci občanské společnosti je nutné podotknout, že kvůli oddělení se od Srbska je společnost Černé Hory značně roztržštěná. Skládá se z několika národnostních menšin, jako jsou Srbové, Bosenci, Albánci, muslimové, Romové a Chorvaté. Je tedy obtížné spatřovat většinové etnikum, ale nutností je, že jak Černošci, tak Srbové mají stejná práva. Z hlediska nevládních organizací (NGO), je důležitá jejich aktivní role při vytváření politik, uskutečňovanými přípravou zákonů a strategií. Pro lepší komunikaci a spolupráci byla zavedena Rada pro spolupráci, která zlepšovala podmínky mezi vládou a nevládními organizacemi.

Aktivita občanské společnosti v Srbsku je ovlivněna fungováním a vývojem samotné země. Vztah občanské společnosti a vlády se stal konfrontačním kvůli autoritářskému charakteru vlády, neboť vláda často občanskou společnost považuje za hrozbu pro národní bezpečnost. Co se týká vývoje, dalo by se říct, že angažovanost občanské společnosti roste, zejména pokud hovoříme o místní úrovni.

Soudnictví

Soudní systém je pro obě země také stejně problémový a je potřeba dalších důležitých reforem. I přesto, že zde byly vidět jisté snahy, nejsou tyto země na takové úrovni, aby tato kapitola mohla být oficiálně uzavřena.

Již v prvních zprávách o pokroku Černé Hory jsou patrné důležité kroky k reformám soudnictví. Byla přijata důležitá změna ústavy, která odkazovala hlavně na nutnost posílení nezávislosti soudnictví. Netrvalo dlouho a bylo vydáno několik akčních plánů, které se touto oblastí zabývaly, a to s cílem docílit potřebných změn. Hlavním problémem, na který je poukazováno ve všech sledovaných obdobích je nízká míra nezávislosti, efektivnosti a objektivnosti. Černá Hora znatelného pokroku nedosáhla i když v určitých oblastech k mírnému pokroku došlo, tak počet těch, které se nepodařilo, změnit je stále vyšší.

I Srbsko se zpočátku snažilo o znatelné pokroky, hned v roce 2013 přijalo novou strategii ke zlepšení celkového systému soudnictví i společně s akčním plánem. I soudní systém v Srbsku je spojen s problematikou nezávislosti, nestrannosti, kvality a odpovědnosti. Problémem srbského soudního systému je nadměrná angažovanost

politických elit do následného rozhodování soudů. Srbský soudní systém je specifický vysokým počtem nevyřízených případů.

Organizovaný zločin

Problematickou oblastí je boj s organizovaným zločinem, kterému je nutné předejít. Černá Hora se během sledovaného období snažila o pokroky – například v oblasti obchodu s drogami, který se do značné míry povedl zlepšit. Také bylo zavedeno mnoho právních změn, a to například v zintenzívnění vyšetřování. Důvody k obavám zůstávají v případě obchodování s lidmi. Pozitivní směr udává zlepšená mezinárodní policejní spolupráce, která má pomoci v boji proti organizovanému zločinu. Černá Hora se stala první kandidátskou zemí, která se zapojila do programu poskytujícího přístup do databází DNA, otisků prstů či registrací vozidel mezi členskými státy Úmluvy o policejní spolupráci v jihovýchodní Evropě.

Srbsko se potýká s nedostatkem konečných odsouzení v oblasti boje proti organizovanému zločinu. Sice byly zavedeny různé druhy spolupráce a pokusy o změny legislativy, tento problém však přetrvává. Pozitivně vytyčit je možné policejní spolupráci ve které si Srbsko vede dobře. O rok později se také rozšířila policejní spolupráce i s Bosnou a Hercegovinou, kdy v rámci dalšího pokroku bylo otevřeno regionální policejní koordinační centrum. Je možné říct, že organizovaný zločin je i nadále problém i přes řadu různých druhů spolupráce. Srbsko je zemí původu, tranzitním místem i cílem obchodování s lidmi. Ženy a děti jsou obchodovány do sousedních zemí a zemí EU za účelem sexuálního vykořisťování a nucené práce, muži jsou obchodováni za účelem nucené práce.

Ochrana lidských práv a svobod

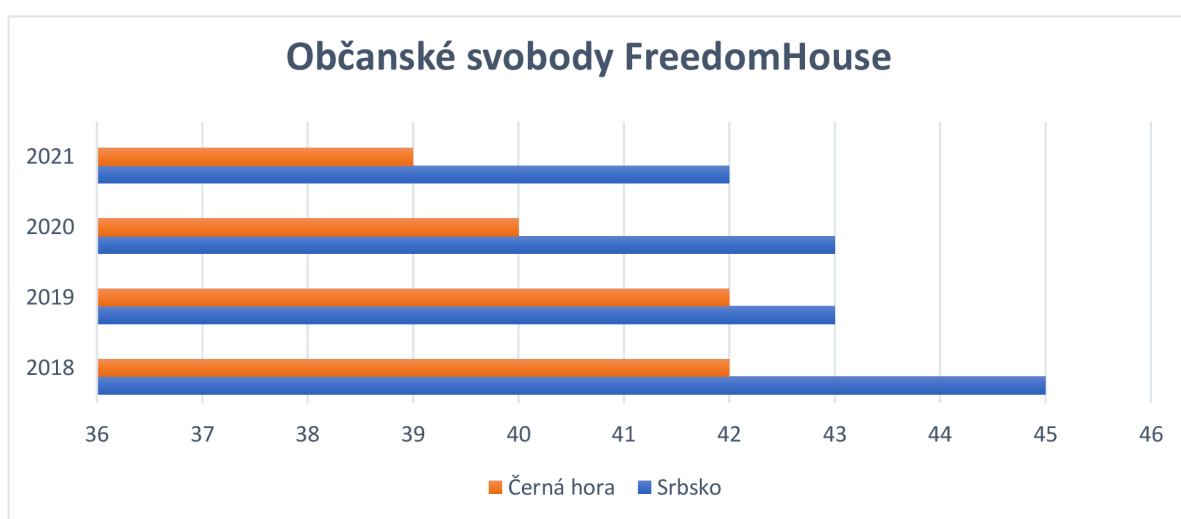
Černá Hora z hlediska lidských práv měla z počátku celou řadu nedostatků, které bylo nutné implementovat do práva. Nejdůležitější změny se týkaly diskriminace zranitelných skupin, mezi něž patří i násilí na ženách či násilí proti komunitě LGBT. Pozitivním krokem ke zlepšení situace bylo v roce 2013 zavedení instituce ochránce lidských práv a svobod, ale také vznik Ministerstva pro lidská práva a práva menšin. Lidská práva nejsou v Černé Hoře porušována jen u zranitelných skupin, ale také ve věznicích, kde docházelo k soustavnému porušování práv v oblastech mučení a špatného zacházení. Co se týká svobody myšlení a náboženství, je podle Černé Hory tato oblast zaručena. Nedostatky jsou znatelné i v oblasti svobodných médií, kdy

dochází k častým útokům na novináře. Největším pokrokem v základních právech bylo legalizování manželství stejného pohlaví, kdy se země stala první zemí ve svém regionu, která toto zavedla.

Tato oblast je pro Srbsko také problémová, a to zejména ve svobodě projevu, jelikož některé skupiny násilnými způsoby utlačovány. Nutnost změn je potřebná i ve věznicích při zacházení s vězni, aby jim byl zajištěn přístup ke spravedlnosti. Byla přijata komplexní antidiskriminační strategie, která přinesla zlepšení ochrany dětí před násilím. Do jisté míry docházelo k porušování práva na shromažďování v souvislosti s LGBT. Celkově je prostředí dodržování lidských práv stále nepříznivé. Média v Srbsku se stále potýkají se stejným problémem, a to včetně nedostatku nezávislosti, ohrožení bezpečnosti novinářů, politického tlaku, ohrožení plurality sdělovacích prostředků a omezení svobody. *Index Freedom in the World 2019* snížil hodnocení Srbska ze svobodného v roce 2018 na částečně svobodné v roce 2019. Mezi důvody tohoto poklesu statusu patří „pokračující pokusy spřízněných médií podkopat nezávislé novináře prostřednictvím legálního obtěžování a pomlouvacích kampaní“²⁰⁸. Přetrvávají také útoky na zranitelné skupiny.

Z hlediska *Freedom House indexu* tyto oblasti lze řadit mezi občanské svobody, ve kterých také ve vykazovaném období docházelo ke snižování. Oblast, která získává pravidelně nejméně bodů je soudnictví. Naopak došlo k pokroku v médiích.

Graf č. 3 – Občanské svobody

²⁰⁸ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2019>>

Zdroj: vlastní zpracování

V tomto grafu lze vidět značný pokles v rámci občanských svobod během určeného období. Pokles měl poměrně rychlý spád, což bylo ovlivňováno hlavně problematickými oblastmi.

Závěr

Tato práce se věnovala tématu evropeizace zemí západního Balkánu, kdy byly v rámci analýzy komparovány dva kandidátské státy – Černá Hora a Srbsko. Tyto státy byly vybrány na základě kritéria, že jsou ve vyjednávacích procesech nejdále, ale také jsou si v jistých směrech nejvíce podobné. Úkolem bylo zjistit, která země je na tom v současnosti na tom lépe, v plnění autorkou určených politických kritérií. Pro práci byly určeny konkrétní kritéria, zabývající se soudnictvím, právním státem, ochranou lidských práv, demokracie a občanské společnosti. Jako metoda zkoumání byla zvolena analýza zpráv o pokrocích, vydávaných každoročně Evropskou komisí. Na základě této metody bylo možné zjistit, která země má dále při plnění politických kritérií.

V úvodu si autorka položila několik výzkumných otázek, na které během práce hledala odpovědi.

- 1) *Která země má na základě plnění politických kritérií nejbliže ke členství v EU?*
- 2) *Ovlivňuje vnitropolitický vývoj v Černé Hoře a Srbsku vyjednávání s EU?*
- 3) *Bylo v rámci Černé Hory a Srbska dosaženo stejných výsledků v oblastech institucionálně-právního rámce?*
- 4) *Jaké jsou největší překážky pro vstup do EU u jednotlivých států?*

Práce byla rozdělena do několika hlavních kapitol. První kapitola se věnovala teorii evropeizace, kde došlo nejprve k vymezení pojmu, neboť tento termín nemá ukotvenou definici a existuje velké množství teoretiků. Jelikož se práce zaměřuje na země stojící mimo EU, následující kapitola se zabývala evropeizací z pozice kandidátských či nečlenských zemí. Touto oblastí se nejvíce zabývali autoři Frank Schimmelfennig a Ulrich Sedelmeier, kteří ve svém výzkumu mimo jiné vytvořili tzv. mechanismus evropeizace, který stanovoval čtyři oblasti – podmíněnost (kondicionalita), socializace, externalizace a imitace. Klíčovým prvkem pro ukotvení tohoto tématu se stal princip kondicionality.

První výzkumná otázka se zabývala plněním politických kritérií. Na základě hodnotících zpráv Evropské komise je možné z hlediska plnění podmínek za úspěšnější považovat Černou Horu. I když se jí nepodařilo během sledovaného období dosáhnout uzavření stěžejních kapitol, znatelná snaha zde byla. Po celé sledované

období byla nejvíce problematická oblast korupce, na což bylo každoročně upozorňováno. Dokonce i v rámci *Freedom House* bylo v oblasti korupce dosahováno minimálních pokroků. Tento fakt můžeme dokládat také množstvím otevřených a následně uzavřených kapitol, kterých je v případě Černé Hory více než v případě Srbska, kde jsou uzavřeny pouze kapitoly dvě (věda a výzkum, vzdělání a kultura). Srbsko tedy v tomto případě za Černou Horou zaostává.

V případě Srbska je také nejvíce problematická oblast korupce, ale také organizovaného zločinu. Přesto že se míra korupce podle *Transparency International* ve sledovaném období zlepšovala, stále jsou to nízké výsledky na to, aby se země nepovažovala za zkorumpovanou.

V oblasti stejných výsledků v institucionálně-právním rámci bylo dosaženo podobných výsledků. Ve všech oblastech politických kritérií se ve zkoumaném období žádná ze zemí nedostala na takovou úroveň, že by mohly být uzavřeny kapitoly související s touto problematikou. I přesto, že se zde vyskytovaly snahy o zlepšení stavu v oblastech právního státu, demokracie, lidských práv a svobod, nebyly dostačující. Jednoznačně lze říct, že v prvních letech vyjednávání byly snahy proaktivnější, neboť každá z těchto zemí se snažila o důležité reformy, které si kladly za cíl problémy umírnit. Obě země se snažily o zavedení nezávislosti soudnictví, což se povedlo jen částečně. I když bylo přijato několik reforem, žádná nevedla k celkové změně. V oblasti lidských práv se zlepšilo angažování žen do vyšší politiky, kdy se tento stav rok od roku zlepšoval. Nicméně v průběhu let došlo k poklesu a důležitých změn přicházelo méně. Aktuálně se zdá, že se země do jisté míry přestaly snažit, neboť stále převládají problémy, se kterými se potýkaly na začátku vyjednávání. Stále zůstává nejproblematictější oblast korupce a organizovaného zločinu. Tyto poznatky můžeme dokládat také na základě pozorování *Freedom House*, kdy například v rámci Srbska docházelo v průběhu let ke zhoršování a z plně svobodné země v roce 2018, se v roce 2019 stala částečně svobodná, kvůli objevujícím se problémům, které ovlivňovaly správný chod demokracie. U Černé Hory docházelo ke stejným poklesům v rámci bodové škály *Freedom House*.

Vyjednávání s EU je do značné míry ovlivňováno politickou situací v zemích. Z počátku byly politické elity nakloněny na stranu přibližování. Černá Hora se od počátku vyjednávání orientovala proevropsky, což lze dokládat snahou v zakládání

nových institucí, které by sloužily pro zjednodušení vztahů s EU. To, že je černohorský systém spojován s vysokou mírou korupce, nepomáhá k vylepšování vztahů, nýbrž naopak. Během období se konalo několik stěžejních voleb, kdy se do čela vlády dostávaly víceméně proevropsky smýšlející strany. Problémy se začínají objevovat s nástupem nové vlády v roce 2020, kdy sledujeme radikální strany, které jsou vymezovány právě proti budoucímu vstupu do EU. V případě Srbska hovoříme o různorodé linii, co se týče otázky přistoupení k EU. Zde nepanuje taková shoda jako u Černé Hory, která by se týkala EU. Do značné míry lze hovořit o skeptičtější zemi, než jsou ostatní kandidátské státy. Tento postoj byl ovlivňován dlouhou dobu vládou, která se již dlouhá léta zaměřovala spíše proti evropské politice. Srbsko je specifické svými dobrými vztahy s východními partnery. I když mezi politickými stranami najdeme i řadu proevropsky smýšlejících, existuje zde velký počet právě euroskeptických stran. Rozkol můžeme spatřovat i u srbského obyvatelstva, který má ze všech kandidátských států nejmenší podporu. Aktuálně se téma evropské integrace nestává nejdůležitějším tématem země. To lze přikládat několika důvodům, například zdlouhavému procesu, který trvá již příliš dlouho, to může vést ke skeptičtějším názorům ze strany veřejnosti i politických stran. U Srbska lze hovořit ještě o jednom problému, tím je nevyřešená otázka nezávislosti Kosova. V této problematice si EU stále stojí za názorem, že uznání nezávislosti ze strany Srbska je jednou z klíčových podmínek, které země musí splnit, před vstupem do EU. V rámci vnitropolitického vývoje v zemi nemůžeme hovořit o nějakém razantním ovlivňování vyjednávání s EU ze strany vlády. EU se stále snaží o umožnění budoucího začlenění těchto zemí do EU. Dokonce se na základě lepší perspektivy pro budoucí vyjednávání EU rozhodla pro o zavedení nové metodiky uplatňované během procesu rozšíření. EU a členské státy soustavně vyjadřují zemím západního Balkánu jednoznačnou podporu, a proto bylo na místě, aby se proces přistoupení po tak dlouhé době do značné míry oživil. Posílený proces se soustředí na důraznější základní reformy, z čehož je zásadní, aby kandidátské země i nadále plnily reformní závazky a dosahovaly výsledků. Dále je to zavedení silnějšího politického vedení, které by uskutečňovalo častější mezivládní konference s posílením dialogu s kandidátskými státy, zvýšení dynamiky jednání, které by přispělo k urychlení příprav na začlenění do EU, a v neposlední řadě zlepšení předvídatelnosti procesu na základě objektivních kritérií.

Největšími překážkami u obou zemí zůstávají míra korupce, problematika nezávislosti soudnictví a také organizovaný zločin. Korupce se během sledovaného období u obou zemí nezměnila, i když se státy snažily o množství reforem, které by upravovaly zákon a snižovaly samotnou korupci. U Srbska můžeme také hovořit o vzrůstajícím euroskepticismu, který pro budoucí vstup také nepřináší žádné pozitivum. Zůstává otázkou, jestli budou v budoucnu státy schopné dosáhnout nějakých razantnějších pokroků, co se těchto oblastí týče. V minulých letech se mluvilo o možném vstupu obou zemí do roku 2025, k čemuž se také hlásila tehdejší šéfka unijní diplomacie Frederica Mogheriniová. Dle mého názoru je toto datum nereálné už jen z toho důvodu, že země neplní potřebná kritéria a aktuálně to vypadá, že jejich snaha již opadla.

Zdroje

Monografie

CABADA, Ladislav, BAUEROVÁ, Helena, HLAVÁČKOVÁ, Hana. *Politika rozšiřování a země západního Balkánu*. 1. vydání. Praha: Metropolitan university Prague, 2014, 248 s.

DANČÁK, Břetislav a kol. *Evropeizace: nové téma politologického výzkumu*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2005, 420 s.

FILIPEC, Ondřej. *Evropeizace: rámec pro analýzu*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2019, 116 s.

HAVLÍK, Vlastimil. *České politické strany a evropská integrace: evropeizace, evropanství, euroskepticismus?* Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2010, 200 s.

KARLAS, Jan. Komparativní případová studie. In: DRULÁK, Petr et. al. *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portal, 2008, s. 62-88.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. Komparativní politika. In: CABADA, Ladislav, KUBÁT, Michael (eds.). *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 80 s.

Odborné články/working paper

ANASTASAKIS, Othon, BECHEV, Dimitar. EU Conditionality in South East Europe: Bringing Commitment to the Process. *South East European Studies Programme*, 2003, 20 s.

ANASTASAKIS, Othon. The europeanization of the Balkans. *Brown Journal World Affairs*, 2005, roč. 12, č. 1, s. 77-88.

BACHE, Ian. Europeanization: A Governance Approach. Elmfield: Department of Politics University of Sheffield, 2003, s. 6.

BAZIČ, Jovan. Relations of Serbia and European Union: Socio-historical determinants and the contemporary political issues. *Politeja*, 2019, roč. 60, č. 3, s. 303-322.

BÖRZEL, Tanja, RISSE, Thomas. Conceptualizing the domestic impact of Europe (2003). In: *Domestic Politics and Norm Diffusion in International Relations*. Routledge, 2016, s. 152-153.

BÖRZEL, Tanja. *When europeanization hits limited statehood. The Western Balkans as a test case for the transformative power of Europe*. Berlin: Freie Universitat, 2011, s. 8.

FIALA, Petr a kol. Evropeizace politických stran a zájmových skupin: základní problémy a směry analýzy. *Politologický časopis*, 2006, 26 s.

GRABBE, Heather. European union conditionality and the „Acquis communautaire. *International Political science review*, 2002, roč. 23, č. 3, s. 249-268.

HAVLÍK, Vlastimil, PŠEJA, Pavel. Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách. *Sociální studia*, 2007, roč. 4, č. 3, s. 7-15.

HAVLÍK, Vlastimil, VALTEROVÁ, Aneta. Evropeizace českých politických stran: aplikace Ladrechova konceptu. *Slovenská politologická revue*, 2007, roč. VII, č. 4, s. 77-103.

KONITZER, Andrew. Serbia between East and West. *Russian history*, 2011, roč. 38, č. 1, s. 103-124.

LITAVSKI, Jan. Social Consequences of corruption in the police in Serbia. *Centre for Security Policy*, 2012, s. 24-25.

OLSEN, Johan. The many faces of Europeanization. Arena: University of Oslo, 2002, 36 s.

PETKOVIĆ, Vlajko, PETKOVIĆ, Zorana. Corruption in Serbia. *International Review*, 2012, č. 3-4, s. 65-85.

PUENTE, Carlos. Historical evolution of Conditionality Criteria in External Relations of the EU with CEEC. From the Cold war to the Accession: an Insiders Perspective. *Romanian journal of European affairs*, 2014, roč. 14, č. 4, s. 57-77.

SCHIMMELFENNIG, Frank, ENGERT, Stefan, KNOBEL, Heiko. Costs, commitment and compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey. *Journal of Common Market Studies*, 2003, roč. 41, č. 3, s. 495-518.

SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 661-679.

SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. The europeanization of Eastern Europe: the external incentives Model Revisited. *Journal of European Public Policy*, 2019, roč. 27, č. 6, s. 8.

SCHIMMELFENNIG, Frank, SEDELMEIER, Ulrich. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European public*, 2004, roč. 11, č. 4, s. 661-679.

SCHIMMELFENNIG, Frank. The EU: Promoting Liberal-Democracy through Membership Conditionality. In: FLOCKHART, Trine (eds.). *Socializing Democratic Norms*. Denmark: University of Aalborg, Palgrave Macmillan, 2005, s. 106-126.

SCHIMMELFENNIG, Frank. Europeanization beyond the member states. *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften (ZSE), Journal for Comparative Government and European Policy*, 2010, s. 8-9.

SPAIČ, Boris. *Political Identities and Citizenship in Montenegro*. Faculty of Law, University of Belgrade, 2012, s. 3.

STANOJEVIĆ, Nataša; VUJIĆ, Nenad; VUJOVIĆ, Slavoljub. The causes of the rise of Euroscepticism: a survey of Serbian citizens in 2020. *Journal of Contemporary European Studies*, 2022, 17 s.

STOJIĆ, Marko. Contesting the EU on the periphery in times of crisis: party-based Euroscepticism in Serbia. *East European Politics*, 2021, 24 s.

STYCZYŃSKA, Natasza; DAJČ, Haris. Between the past and the future: Eurosceptic political parties and the EU integration of Serbia. In: *The Right-Wing Critique of Europe*. Routledge, 2022, s.146-159.

SUBOTIČ, Jelena. Europe is a state of mind: identity and europeanization in the Balkans. *International Studies Quarterly*, 2011, roč. 55, č. 2, s. 309-330.

ŠLOSARČÍK, Ivo. Vymáhání pravidel v rozšířené, postlisabonské a postkrizové EU: směrem ke vnitrouijní kondicionalitě. *Mezinárodní vztahy*, 2014, roč. 43, č. 4, s. 43-63.

TOMOVIČ, Nikoleta, VUJOVIĆ, Zlatko. Electoral and party system in Montenegro – A perspective of internal party democracy. Centar za monitoring i istraživanje CeMI: Podgorica, 2015, 203 s.

ZEMANOVÁ, Štěpánka. Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy. *Mezinárodní vztahy*, 2007, roč. 42, č. 4, s. 29-51.

Elektronické zdroje

Primární zdroje

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2013 Progress Report. SWD (2013) 411 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2014 Progress Report. SWD (2014) 301 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2015 Progress Report. SWD (2015) 210 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2016 Progress Report. SWD (2016) 360 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2018 Progress Report. SWD (2018) 150 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2019 Progress Report. SWD (2019) 217 final. V Bruselu, dne 29. května 2019.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2020 Progress Report. SWD (2020) 353 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

European Commission. Commission Staff Working Document: Montenegro 2021 Progress Report. SWD (2021) 293 final. Ve Štrasburku, dne 19. října 2021.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2013 Progress Report. SWD (2013) 412 final. V Bruselu, dne 16. října 2013.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2014 Progress Report. SWD (2014) 302 final. V Bruselu, dne 8. října 2014.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2015 Progress Report. SWD (2015) 211 final. V Bruselu, dne 10. listopadu 2015.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2016 Progress Report. SWD (2016) 361 final. V Bruselu, dne 9. listopadu 2016.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2018 Progress Report. SWD (2018) 152 final. Ve Štrasburku, dne 17. dubna 2018.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2019 Progress Report. SWD (2019) 219 final. V Bruselu, dne 29. května 2019.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2020 Progress Report. SWD (2020) 352 final. V Bruselu, dne 6. října 2020.

European Commission. Commission Staff Working Document: Serbia 2021 Progress Report. SWD (2021) 288 final. Ve Štrasburku, dne 19. října 2021.

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2021 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 12. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2020 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 12. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2020>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 11. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2019>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2018 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 10. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2018>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2017 Montenegro* [online]. freedomhouse.org, [cit. 10. června]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2017>

FREEDOM HOUSE. Freedom in the World 2021 Serbia [online]. freedomhouse.org, [cit. 19. června]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2021>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2019 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2019>

FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2017 Serbia* [online]. freedomhouse.org, [cit. 18. června]. Dostupné na <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2017>

Sekundární zdroje

BTI-PROJECT. *Montenegro Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 29. června]. Dostupné z: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MNE#pos7>

BTI-PROJECT. *Serbia Country Report 2022* [online]. bti-project.org, [cit. 1. července]. Dostupné z: <https://bti-project.org/en/reports/country-report/SRB>

DW. *Pro-EU Milo DJukanovič wins Montenegro presidential election* [online]. dw.com, 16. dubna 2018 [cit. 17.6.2022]. Dostupné z: <https://www.dw.com/en/pro-eu-milo-djukanovic-wins-montenegro-presidential-election/a-43411114>.

EU ZA TEBE. *Rule of law* [online]. euzatebe.rs, [cit. 20. června 20220]. Dostupné z: <https://www.euzatebe.rs/en/sectors/rule-of-law>

EU. *Rule of Law Council* [online]. eu.me, 17. listopadu 2014 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: <https://www.eu.me/en/rule-of-law-council/>

EURACTIV. *EU a západní Balkán* [online]. euractiv.cz, 30. září 2008 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/all/linksdossier/eu-a-zapadni-balkan/>

EURACTIV. *Srbsko nemusí pro zahájení přístupových jednání uznat Kosovo, tvrdí EK* [online]. euractiv.cz, 10. října 2012 [cit. 21. 6. 2022]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/rozsireni-eu/news/ek-srbsko-nemusi-pro-zahajeni-pristupovych-jednani-uznat-kosovo-fle-rozsireni-zprava-o-pokroku-v-oblasti-rozsireni-normalizace-010300/>

EUR-LEX. *Dohoda o stabilizaci a přidružení s Černou Horou* [online]. eur-lex.europa.eu, 5.dubna 2019 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4314909>

EUROPARL. *The EU will always have a stable partner in Montenegro, says President Dukanović* [online]. europarl.europa.eu, 2. října 2018 [cit. 19. června 2022]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20180926IPR14404/the-eu-will-always-have-a-stable-partner-in-montenegro-says-president-jukanovic>

EUROPEAN FORUM. *European Forum for Democracy and Solidarity: Montenegro* [online]. europeanforum.net, [cit. 21. června 2022]. Dostupné z: <https://www.europeanforum.net/countries/montenegro>

EUROPEAN FORUM. *European Forum for Democracy and Solidarity: Serbia* [online]. europeanforum.net, [cit. 21. června 2022]. Dostupné z: <https://www.europeanforum.net/countries/serbia>

EUROSKOP. *Černohorský prezident nepochybuje o evropské cestě země* [online]. euroskep.cz, 26. července 2021 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: <https://euroskep.cz/2021/07/26/cernohorsky-prezident-nepochybuje-o-evropske-ceste-zeme/>

FREEDOM HOUSE. *About Us* [online]. freedomhouse.org, [19. června 2022]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/about-us>

GOV. *NGO* [online]. gov.me, [1. července 2022]. Dostupné z: <https://www.gov.me/en/article/cooperation-between-the-government-of-montenegro-and-ngos>

Chapters of the acquis [online]. ec.europa.eu, [cit. 10. července 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

IROZHLAS. *Černohorci volili v parlamentních volbách. Podle prvních odhadů těsně vyhrála vládní DPS* [online]. irozhlas.cz, 30. srpna 2020 [cit. 10. května 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/cerna-hora-montenegro-parlamentni-volby-politika-djukanovic_2008302238_gak

KAJOSEVIC, Samir. *Montenegro Supreme Court President Resigns over EU criticism* [online]. balkaninsight.com, 30. prosince 2020 [cit. 29. června 2022]. Dostupné z:

<https://balkaninsight.com/2020/12/30/montenegro-supreme-court-court-president-resigns-over-eu-criticism/>

PÉREZ, Alejandro Esteso. *Serbia's EU bid is over: five reasons why* [online]. Neweasterneurope.eu, 23. září 2020 [cit. 19. 6. 2022]. Dostupné z: <https://neweasterneurope.eu/2020/11/23/serbias-eu-bid-is-over-five-reasons-why/>

POLITICKÝ MARKETING. *Trojdimenzionální pojetí politiky* [online]. politickymarketing.com, 2013 [cit. 17. května 2022]. Dostupné z: <https://politickymarketing.com/glossary/polity-politics-policy>

SKUPŠTINA. *Skupština u procesu pristupanja EU* [online]. skupština.me, [cit. 17. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.skupstina.me/me/pristupanje-eu/skupstina-u-procesu-pristupanja-eu>

TRANSPARENCY. *The ABCS of the CPI: how the corruption perceptions index is calculated* [online]. transparency.org, 20. prosince 2021 [cit. 19. 6. 2022]. Dostupné z: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated>

TRKANJEC, Zeljko. *Minority government in Montenegro is a high-risk move* [online]. euractiv.com, 26. listopadu 2021 [cit. 29. června 2022]. Dostupné z: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/minority-government-in-montenegro-is-a-high-risk-move/

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Rozdělení oblastí polity, policy a politics	15
Tabulka 2 – Rozdíly mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu	17
Tabulka 3 – Rozdělení mechanismu evropeizace	18

Seznam obrázků

Obrázek 1 – strategic of conditionality	22
---	----

Seznam zkratek

CEDEM – centrum pro demokracii a lidská práva

ČH – Černá Hora

DF – demokratická fronta

DPS – Demokratická strana socialistů Černé Hory

DS – Demokratická strana Srbska

DS – Demokratická strana Srbska

EIDHR – Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva

EK – Evropská Komise

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

EUROPOL – Evropský policejní úřad

GRECO – Skupina států proti korupci

ICTY – Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

LGBT – zkratka pro lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

PES – strana evropských socialistů

SAA – stabilizační a asociační dohoda

SD – Sociální demokraté Černé Hory

SDP – Sociálně demokratická strana Černé Hory

SDS – Sociálně demokratická strana Srbska

SNP – Socialistické lidové hnutí

SNS – Srbská pokroková strana

SOCTA – hodnocení hrozeb závažného a organizovaného zločinu

SRS – Srbská radikální strana

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá evropeizací vybraných zemí Západního Balkánu. Z hlediska metodologie se jedná o komparativní studii dvou zemí, konkrétně Černé Hory a Srbska. Důvodem výběru práce bylo, že obě tyto země mají status kandidátské země a nacházejí se ve fázi přístupových jednání. Proto je cílem práce zjistit, která země má v současnosti lepší perspektivu na přijetí mezi ostatní členské země EU. Konkrétně, která země naplňuje všechny určené požadavky. Časově je práce vymezena na období od udělení statusu kandidátské země až do současnosti, tedy roku 2021. Práce je členěna na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z několika stěžejních kapitol, kdy nejprve dochází k definování významnosti pojmu evropeizace a k představení nejvýznamnějších teoretiků. Další část se poté zaměřuje na samotný proces evropeizace v zemích západního Balkánu. Důraz je kladen na tzv. princip kondicionality neboli podmíněnosti. Autorka si pro svou práci zvolila analýzu politických kritérií, která je opřena o oblasti právního státu a dodržování lidských práv. Konkrétně je zaměřeno na správnost soudnictví, boj proti korupci, boj proti organizovanému zločinu, dodržování lidských práv a správného chodu demokratického státu. Poslední kapitola práce je poté věnována komparaci nabytých informací a ke zjištění určeného cíle práce.

Klíčová slova: Západní Balkán, Srbsko, Černá Hora, EU, evropeizace, kondicionalita, politická kritéria

Abstract

This diploma thesis deals with the Europeanization of selected countries of the Western Balkans. In terms of methodology, this is a comparative study of two countries, namely Montenegro and Serbia. The reason for choosing the work was that both of these countries have the status of a candidate country and are in the phase of accession negotiations. Therefore, the aim of the work is to find out which country currently has a better perspective for acceptance among other EU member states. Specifically, which country fulfills all the specified requirements. In terms of time, the work is limited to the period from the granting of the status of a candidate country until the present, i.e. the year 2021. The work is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part consists of several key chapters, where the significance of the concept of Europeanization is first defined and the most important theorists are presented. The next part then focuses on the Europeanization process itself in the countries of the Western Balkans. Emphasis is placed on the so-called principle of conditionality. For her work, the author chose the analysis of political criteria, which is based on the area of the rule of law and respect for human rights. Specifically, it is focused on the correctness of the judiciary, the fight against corruption, the fight against organized crime, respect for human rights and the proper functioning of the democratic state. The last chapter of the work is then devoted to the comparison of the acquired information and to ascertaining the determined goal of the work.

Key words: Western Balkans, Serbia, Montenegro, EU, Europeanization, conditionality, political criteria

Příloha

Kapitola 1. volný pohyb zboží

Kapitola 2. volný pohyb pracovníků

Kapitola 3. právo usadit se a volně provozovat služby

Kapitola 4. volný pohyb kapitálu

Kapitola 5. veřejné zakázky

Kapitola 6. obchodní právo

Kapitola 7. právo duševního vlastnictví

Kapitola 8. politika hospodářské soutěže

Kapitola 9. finanční služby

Kapitola 10. informační společnost a média

Kapitola 11. zemědělství a rozvoj venkova

Kapitola 12. bezpečnost potravin

Kapitola 13. rybářství

Kapitola 14. dopravní politika

Kapitola 15. energie

Kapitola 16. daně

Kapitola 17. hospodářská a měnová politika

Kapitola 18. statistika

Kapitola 19. sociální politika a zaměstnanost

Kapitola 20. podniková a průmyslová politika

Kapitola 21. trans-evropské sítě

Kapitola 22. regionální a zahraniční politika

Kapitola 23. soudnictví a základní práva

Kapitola 24. spravedlnost, bezpečnost a svoboda

Kapitola 25. věda a výzkum

Kapitola 26. vzdělání a kultura

Kapitola 27. životní prostředí

Kapitola 28. ochrana spotřebitele a zdraví

Kapitola 29. celní unie

Kapitola 30. vnější vztahy

Kapitola 31. zahraniční a bezpečnostní politika

Kapitola 32. finanční kontrola

Kapitola 33. finanční a rozpočtová ustanovení

Kapitola 34. instituce

Kapitola 35. další oblasti.²⁰⁹

²⁰⁹ Chapters of the acquis [online]. ec.europa.eu, [cit. 10. července 2022]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en